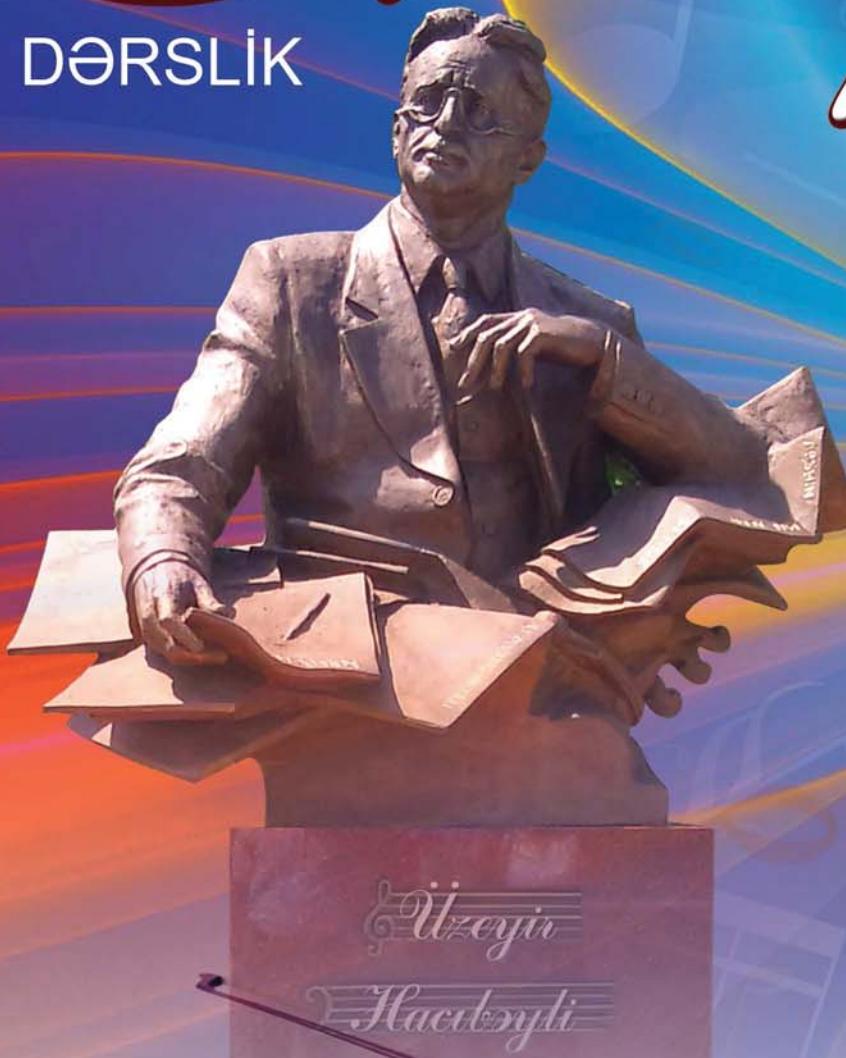

Musiqi

DƏRSLİK

6

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırlız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayraqınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

OQTAY RƏCƏBOV, NAZİM KAZIMOV,
YEGANƏ AXUNDOVA, OFELİYA İMANOVA

MUSIQİ 6

*Ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə
DƏRSLİK*

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

BAKİ – 2018

MÜNDƏRİCAT

I. MUSIQİNİN TƏSİR GÜCÜ

1. Musiqidə təzadlılıq	6
2. Musiqidə emosionallıq.....	8
3. Musiqidə millilik və ümumbəşərilik.....	10
4. Bəstəkarların yaradıcılığında milli xüsusiyyətlər	12
5. Musiqidə müharibə mövzusu.....	14
6. Musiqidə polifoniya.....	16
7. Musiqidə homofoniya.....	18
Özünü yoxla.....	20

II. MUSIQİ VƏ HƏYAT

8. Musiqidə mübarizə mövzusu.....	22
9. Musiqidə gərginlik.....	24
10. Musiqidə milli qəhrəman obrazı.....	26
11. Klassik Azərbaycan muğamı «Segah».....	28
12. Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və musiqi.....	30
Özünü yoxla.....	32

III. MUSIQİNİN TƏSİR GÜCÜ NƏDƏDİR

13. Musiqinin obyektiv reallığı.....	34
14. Musiqidə zarafat.....	36
15. 20 Yanvar və musiqi.....	38
16. Musiqidə axşam əhvali-ruhiyyəsi.....	40
17. Musiqidə təbiət təsviri.....	42
18. Musiqidə real və qeyri-real obrazlar.....	44
19. Müxtəlif dövrlərdə mahnalarımızda qadın obrazları.....	46
20. Novruz bayramı və musiqi.....	48
Özünü yoxla.....	50

IV. AZƏRBAYCAN XALQ VƏ PROFESSIONAL MUSIQİSİ VƏHDƏTDƏ

21. «Şüştər» muğamı.....	52
22. Azərbaycan muğamları və xor.....	54
23. Azərbaycan muğamları və simfonik orkestr.....	56
24. Muğamlar və milli Azərbaycan operası.....	59
25. Azərbaycan xalq rəqsleri və balet.....	62
26. Azərbaycan xalq musiqisi və operetta.....	64
27. 28 May — Respublika Günü və musiqi.....	67
Sinif konsertinə hazırlıq.....	70
Mahnı repertuarı.....	71
Musiqi lüğəti	90
İstifadə olunmuş ədəbiyyat.....	93

I. MUSIQİNİN TƏSİR GÜCÜ

1. MUSIQİDƏ TƏZADLILIQ

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov

«Sevil» operasından fragмент

Qara Qarayev

«Yeddi gözəl» baletindən fragment

Fikrət Əmirovun «Sevil» operasından «Sevilin ariyası»

Sevil rolunun ən yaxşı ifaçısı SSRİ və Azərbaycanın Xalq artisti Firəngiz Əhmədova olmuşdur. «Sevilin ariyası»nda «Onu demə, zalım yar» Azərbaycan xalq mahnısının intonasiyalarından istifadə olunmuşdur.

Qara Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindən «Vals»

Valsın xanə ölçüyü, əsasən, $\frac{3}{4}$ olur.

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri:

«Sevil» operasından «Sevilin ariyası»

1. $\frac{3}{4}$ ölçülüdür.
2. Musiqili səhnə əsərlərinə aiddir.

«Yeddi gözəl» baletindən «Vals»

Fərqli

1. Xarakteri qəmlidir.
2. «Onu demə, zalım yar» Azərbaycan xalq mahnısının intonasiyalarından istifadə olunub.
3. Simfonik orkestr vokala (səsə) müşayiət edir.
4. Yavaş tempdə səslənir.

Oxşar

1. Xarakteri şəndir.
2. Bəstəkarın orijinal musiqisidir.
3. Simfonik orkestr rəqsə müşayiət edir.
4. Cəld tempdə səslənir.

Fərqli

Musiqi templeri arasında da təzadlılıq mümkündür. Belə ki, musiqi əsərlərində cəld və asta templər vardır. Cəld və asta tempin sxemini belə göstərmək olar:

Göründüyü kimi, cəld və ağır templər bir-biri ilə təzadlıdır.

Musiqi ifadə vasitəsi olan dinamik nüanslar arasında da təzadlılıq mövcuddur. Məsələn, güclü səslənmə işarəsi olan **forte (f)** və zəif səslənmə işarəsi olan **piano (p)** arasında təzadlılıq mövcuddur.

Mahnını yada salaq və oxuyaq

Mahnının frazalarını təzadlı dinamik nüanslarla, not və sözləri ilə oxuyun.

BİP-BİPİN NƏĞMƏSİ

*Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Teymur Elçinindir.*

Allegretto

Uç-du góy lə - rə bi-zim pey - ki - miz, Söy - lə - di ye - rə:
 yol ge - di - rik biz. Bip - bip, bip - bip! Göy - lər min rəng - dir,
 Bur - da ul - duz - lar Gör nə qə - şəng - dir! Bip - bip, bip - bip.
 Göy - lər min rəng - dir, Bur - da ul - duz - lar
 Gör nə qə - şəng - dir! Bip - bip, bip - bip!

Son üçün >

SUALLAR:

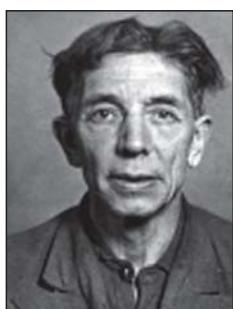
1. «Sevil» operasında «Sevilin ariyası»nda hansı Azərbaycan xalq mahnısının intonasiyalarından istifadə olunub?
2. Qara Qarayevin dinlədiyiin «Vals»ı hansı balet üçün yazılib?
3. Musiqidə təzadlılıq deyəndə nə başa düşülür?

TAPŞIRIQ: «Təbiətdə təzadlılıq» mövzusunda qısa şifahi təqdimat hazırla.

2. MUSIQİDƏ EMOSİONALLIQ

Pyotr İliç Çaykovski

Sergey Yudin

Mustafa Topçubaşov

Müxtəlif xarakterli musiqi əsərləri insanda müxtəlif emosional durum, əhvali-ruhiyyə yaradır. Əsər şən, rəqs xarakterlidirsə, onu dinləyəndə insanda şən, qəmlidirsə, qəmli, mübariz ruh-ludursa, mübariz əhvali-ruhiyyə yaranır. Yəni insan dinlədiyi musiqiyə uyğun emosional vəziyyətdə olur. Musiqi insanda yaşamaq, qurub-yaratmaq, sevmək hisləri oyadır. Bəzən insanlar müəyyən bir işi görməmişdən əvvəl çox sevdikləri musiqiyə qulaq asırlar. Məsələn, XX əsrin məşhur rus cərrahı Sergey Yudin ən ağır cərrahı əməliyyatdan əvvəl dahi rus bəstəkarı Pyotr İliç Çaykovskinin «6-cı simfoniya»nın I hissəsinin köməkçi mövzusunu dinləyirmiş. Azərbaycanın məşhur cərrahı professor Mustafa Topçubaşov da cərrahiyə əməliyyatından əvvəl Fikrət Əmirərovun «Şur», «Kürd-ovşarı» simfonik muğamlarından və «Heyratı» Azərbaycan zərbi-muğamından parçaları dinləyirdi. Professorun ən çox xoşadığı əsərlərdən biri də Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operası idi.

Musiqi dinləyək

P.İ.Çaykovskinin «6-cı simfoniya»nın I hissəsindən köməkçi mövzu

Pyotr İliç Çaykovskinin «6-cı simfoniya»nın I hissəsindən köməkçi mövzu lirik, həzin xarakterli və insanı düşündürən bir musiqi əsəridir. Xanə ölçüsü 4/4, yəni dörd çərəkdir.

Notla oxuyaq

«Heyratı» zərbi-muğamından bir parça

Marş tempində

Bunu da bilin

«Heyratı» zərbi-muğamı təntənəli və mübariz xarakterli birhissəli əsərdir. Bu zərbi-muğam insanda xoş və mübariz əhvali-ruhiyyə yaradır.

Marş xarakterli olması imkan verir ki, ondan bayram günlərində keçirilən hərbi baxışlarda istifadə olunsun. Bu zərbi-muğamın xanə ölçüsü 2/4-dir və «Rast» ladında səslənir.

Yeni mahni öyrənək

İSTİQLAL BAYRAMI

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Valeh Mirzənindir.

Marş tempində

The musical score consists of four staves of music. The first three staves are in common time (indicated by 'C') and the fourth staff is in 2/4 time (indicated by '2/4'). The vocal line starts with 'Çi - çək - lən - di e - li - miz,' followed by 'nur ssə - pil - di üz - lə -'. The second staff continues with 'ra. Ta - le - nin bu töh - fə - si qis - mət ol - du biz - lə -'. The third staff begins with 'Nəqərat:' and 'rə!.. Düz niy - yət - li - sən bu dün - ya - da'. The fourth staff concludes with 'sən, ey mə - nim a - na Və - tə - nim!'.

II

Bizi sevməyənləri
Yandırırdıq odumuzla.
Adınla bir səslənən
Müqəddəs adımızla.

Nəqərat:

Düz niyyətlisən
Bu dünyada sən,
Ey mənim ana
Vətənim!

III

Böyük tarixi olan
Bir millətin oğluyuq!
İstiqlalı yaradan
Xalqın mətin oğluyuq!

«İstiqlal bayramı» mahnisı «Rast» muğamına əsaslanır, xanə ölçüsü 2/4-dir, marş tempində səslənir, xaraktercə «Heyratı» zərbi-muğamına yaxındır.

SUALLAR:

1. P.I.Çaykovskinin «6-ci simfoniya»sinin köməkçi mövzusu-nun xarakteri necədir?
2. «Heyratı» necə muğamdır?
3. «İstiqlal bayramı» mahnisinin müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «İstiqlal bayramı» mövzusunda şifahi təqdimat hazırla.

3. MUSIQİDƏ MİLLİLİK VƏ ÜMUMBƏŞƏRİLİK

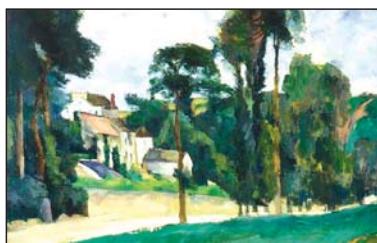
Frederik Şopen

Polyak bəstəkarı Frederik Şopen 1810-cu ildə Varşava yaxınlığındakı Jelyazova Volya əyalətində fransız və alman dili müəllimi Nikolya Şopenin ailəsində anadan olmuşdur. 1826-cı ildə Varşava Ali Musiqi Məktəbinə daxil olmuş və oranı müvəffəqiyyətlə bitirmişdir. Bəstəkar, əsasən, fortepiano aləti üçün müxtəlif janrlı əsərlər: etüdlər, mazurkalar, polonezlər, valsalar, konsertlər, prelyüdlər, sonatalar və s. yaratmışdır. O, 1849-cu ildə Fransanın paytaxtı Parisdə vəfat etmişdir.

Bəstəkarın vəsiyyətinə görə ölümündən sonra ürəyi Varşavaya gətirilmişdir.

Qara Qarayev 1918-ci ildə Bakı şəhərində məşhur həkim-pediatr Əbülfəz Qarayevin ailəsində anadan olmuşdur. Əvvəlcə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına daxil olan bəstəkar sonradan təhsilini Moskva Dövlət Konservatoriyasında dünya şöhrətli bəstəkar Dmitri Şostakoviçin sinfində davam etdirmişdir. Büyük bəstəkar, professor, akademik Qara Qarayev opera, operetta, balet, simfoniya janrlarında möhtəşəm musiqi əsərləri yaratmışdır. Bəstəkar bir çox skripka və fortepiano üçün əsərlərin, romansların müəllifidir. O, «Dənizi fəth edənlər», «Qızıl eşelon», «Xəzər neftçiləri haqqında povest», «Uzaq sahillərdə» və s. filmlərə musiqi bəstələmişdir. Qara Qarayev 1982-ci ildə vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyək

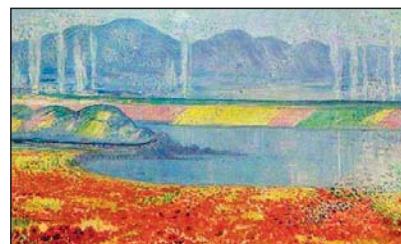

*Pol Sezann.
«Pontuazeyə gedən yol»*

Q.Qarayevinin «Fikirli» fortepiano pyesi də F.Şopenin «Mi minor valsı» kimi vals tempindədir. Əsərin melodiyası lirik, axıcı və mahnı xarakterlidir, elə bu səbəbdən insanda gözəl hislər yaradır.

F.Şopen. «Mi minor valsı», Q.Qarayev. «Fikirli» fortepiano pyesi

F.Şopenin «Mi minor valsı»nda bəstəkar təbiətin gözəlliklərini, flora və faunasının əsrarəngizliyini eks etdirir.

*Səttar Bəhlulzadə.
«Torpağın arzusu»*

Həm F.Şopenin «Mi minor valsı»nda, həm də Q.Qarayevin «Fikirli» fortepiano pyesində xalq musiqisinin koloritlərindən istifadə olunub. Hər iki əsəri vals janrı birləşdirir. Heç də təsadüfi deyil ki, bu təsvirləri dünyanın ən məşhur pianoçuları öz repertuarına daxil edib. Bu iki əsərin hər biri milli olmaqla bərabər, həm də ümumbəşəridir.

Notla oxuyaq

«Heyratı» zərbə-muğamından bir parça

Mi majorda verilmiş hissəni **mi minor** tonallığında oxuyaq.

Marş tempində

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCAN ƏSGƏRİ

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Pənah Əliyevindir.*

I

Sabahların zəfəri,
Azərbaycan əsgəri.
Qov Vətəndən düşməni,
Azərbaycan əsgəri.

Nəqərat:

Qəm libası geyməsin
Bizim çiçəkli dağlar.
Gülə səsi, top səsi
Eşitməsin uşaqlar.

II

Mərd ordumuz yaşasın,
Bu torpaqdan güc alsın.
Üçrəngli bayraqımız
Yüksəklərə ucalsın.

SUALLAR:

1. *F.Şopenin vəsiyyəti onun Vətənə sonsuz məhəbbətini necə sübut edir?*
2. *Q.Qarayevin «Fikirli» fortepiano pyesinin F.Şopenin «Mi minor valsı» əsəri ilə oxşar cəhətləri hansılardır?*
3. *«Azərbaycan əsgəri» mahnısının müəllifləri kimdir?*

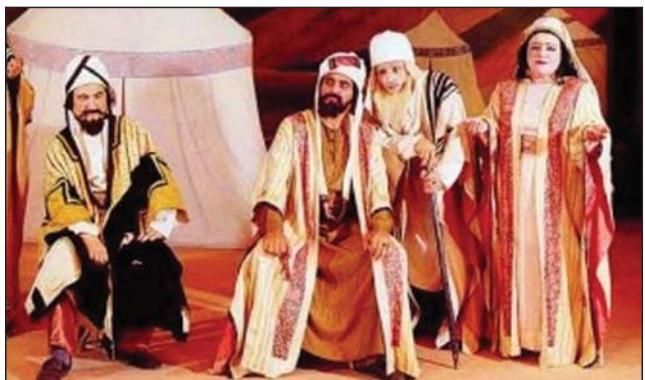
TAPŞIRIQ: Xalq mahnılarımızdan ibarət popurri hazırla.

4. BƏSTƏKARLARIN YARADICILIĞINDA MİLLİ XÜSUSİYYƏTLƏR

Üzeyir Hacıbəyli

Dünya musiqisi tarixində hər zaman məşhur bəstəkarlar həm öz xalqının, həm də digər xalqların musiqisinə müraciət etmişlər. Məsələn, dahi rus bəstəkarı Mixail İvanoviç Qlinkanın «Ruslan və Lyudmila» operasında «Qalanın dibində» Azərbaycan xalq mahnısının, Pyotr İliç Çaykovskinin «4-cü simfoniya»sında «Çöldə ağcaqayın ağacı» Ukrayna xalq mahnısının, macar bəstəkarı Bela Bartokun «3-cü kvartet»ində «Tərəkəmə» Azərbaycan xalq rəqsinin, dahi alman bəstəkarı İohann Sebastyan Baxın «Orqan üçün re minor Tokkata və Fuqa» əsərində «Bayatı-Şiraz» klassik Azərbaycan muğamının intonasiyaları duyulur. Dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyli də bir sırə musiqili səhnə əsərlərində Azərbaycan xalq musiqi nümunələrindən yararlanmışdır. Böyük bəstəkar «Leyli və Məcnun» muğam operasında sərkərdə «Nofəlin ariyası» üçün «Heyratı» Azərbaycan zərbi-muğamından istifadə etmişdir.

«Leyli və Məcnun» operasından səhnə

Musiqi dinləyək

**Ü.Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» operasından
«Nofəlin ariyası»**

Bunu da bilin

25 yanvar 1908-ci ildə Bakı şəhərində, indiki Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrının binasında Ü.Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» muğam operası tamaşaşa qoyulmuşdur. Bu əsər bütün Şərq aləmində opera janrıının əsasını qoymuşdur. Bəstəkar bu əsərdə öz orijinal musiqisindən istifadə etməklə bərabər, muğamlara da müraciət etdiyi üçün opera muğam operası adlanır.

«Heyratı» zərbi-muğamının «Nofəlin ariyası» ilə oxşar və fərqli cəhətlərini müqayisə edək.

OXŞAR CƏHƏTLƏR

1. Eyni melodiyadır.
2. Ritmi eynidir.
3. Tempi eynidir.

*Mahnını yada salaq
və oxuyaq*

FƏRQLİ CƏHƏTLƏR

1. Operada zərbi-muğam simfonik orkestrin müşayiəti ilə ifa olunur.
2. «Heyratı» zərbi-muğamı isə ya xalq çalğı alətləri ansamblının müşayiəti ilə xanəndə tərəfindən ifa edilir, ya da instrumental ifada səslənir.

BAĞÇADA GÜL

(Azərbaycan xalq mahnısı)

I

Səfəq saçır gün bizə,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!
Çıxaq tarlaya, düzə,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!
Qızlar, bu al səhərlə,
Gəlin duraq üz-üzə.

Nəqərat:

Bağçalar gül açır,
Bülbüllər dil açır.
Yer geyir al-əlvən,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!

II

Bütün ellər oyansın,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!
Çöllər nura boyansın,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!
«Ağ qızıl» tayaları
Buludlara dayansın.

Əmək mövzusunda yazılmış bu mahnı rəqs xarakterli olub 6/8 xanə ölçüsündədir və mələyim tempdə səslənir.

SUALLAR:

1. Hansı dünya bəstəkarlarının yaradıcılığında Azərbaycan xalq musiqisindən istifadə edilmişdir?
2. Ü.Hacıbəyli hansı xalq musiqi növlərindən öz əsərlərində istifadə etmişdir?
3. «Bağçada gül» mahnısı hansı mövzuda yazılib?

TAPŞIRIQ: «Bağçada gül» mahnısının mövzusuna uyğun şəkil çək.

5. MUSIQİDƏ MÜHARİBƏ MÖVZUSU

Dmitri
Şostakoviç

Müharibə mövzusu dünya ədəbiyyatında, kinosunda, rəssamlığında olduğu kimi, musiqisində də öz əksini tapmışdır. XX əsrin dahi rus bəstəkarı Dmitri Şostakoviç «7-ci simfoniya»nın I hissəsində alman faşistlərinin keçmiş Sovetlər Birliyinə hücumu zamanı, müharibənin gətirdiyi dəhşətləri musiqi dili vasitəsilə göstərə bilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, böyük bəstəkar D.Şostakoviç 15 simfoniyanın, 2 operanın, 3 baletin, instrumental alətlər üçün müxtəlif janrlı əsərlərin, kino və teatr tamaşalarına yazılmış musiqilərin müəllifidir.

Bunu da bilin

D.Şostakoviçin «7-ci simfoniya»nın premyerası 1942-ci ilin mart ayında Kuybişevdə (indiki Samara şəhəri) baş tutub. Amerika Birləşmiş Ştatlarında, İngiltərədə və dönyanın ən böyük paytaxt şəhərlərində bu simfoniya böyük müvəffəqiyyətlə səslənərək geniş dinləyici rəğbəti qazanıb.

Musiqi dinləyək

D.Şostakoviçin «7-ci simfoniya»ından «Basqın» epizodu

Azərbaycan professional və xalq musiqisində də müharibə mövzusu öz geniş əksini tapmışdır. Belə ki, 1941-45-ci illərdə bəstəkarlarımız müharibə mövzusunda çoxsaylı əsərlər yaratmışlar. Qara Qarayevlə Cövdət Hacıyevin «Vətən» operası, bəstəkar Əfrasiyab Bədəlbəyli ilə Boris Zeydmanın birpərdəli «Xalq qəzəbi» operası da II Dünya müharibəsinə həsr olunmuşdur.

II Dünya müharibəsi haqqında sənədli filmlərdən fraqmentlər

Bunu da bilin

Azərbaycan klassik muğamları arasında xüsusi yeri olan «Çahargah» muğamı özündə mübarizə, qəhrəmanlıq əhvali-ruhiyyəsini ifadə edir. Böyük Azərbaycan şairi Bəxtiyar Vahabzadə «Muğam» poemasında bu əhvali-ruhiyyəni belə göstərir:

Təlatümlər, həyəcanlar,
Bərdaştıdur — ön sözüdür,
Çahargahın.

Mir Möhsün
Nəvvab

Azərbaycanın Şuşa şəhərində yaşayıb-yaratmış şair, rəssam, xəttat və musiqişünas alim Mir Möhsün Nəvvab «Çahargah» muğamını göy gurultusuna, görkəmli tarzən Əhməd Bakıxanov müharibəyə, döyüş meydanına bənzədirdi.

Musiqi dinləyək

«Mənsuriyyə». «Çahargah» muğamının son şöbəsi

Yeni mahni öyrənək

AZADLIQ MARŞI

Musiqisi «Heyratı» zərbi-muğamı,
sözləri Elçin Mirzəbəylinindir.

I
Ey ulu Vətənim, doğma torpağım,
Var tükənməz odun, sönməz ocağıın.
Azadlığa çıxməq üçün qalxsın bayraqın.

Nəqərat:

Qalx ayağa, millət, boğmasınlar səsimizi,] 2
Bir bayraq altında birləşdir bizi.

II

Biz ki vətən oğlu, millət oğlu, Odlar oğluyuq,
Biz ki xalqa bağlı, yurda bağlı, elə bağlıyıq,
Biz ki haqq yolunda andımızdan dönmərik heç vaxt,
Vuruş zülmə qarşı, ey ulu torpaq!

Nəqərat:

SUALLAR:

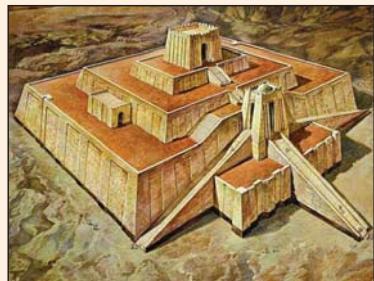
1. D.Şostakoviç haqqında nə deyə bilərsən?
2. «Çahargah» muğamının xarakteri necədir?
3. «Azadlıq marşı» mahnısının melodiyası hansı zərbi-muğamdan götürülmüşdür?

TAPŞIRIQ: «II Dünya müharibəsində azərbaycanlılar» mövzusuna uyğun şəkil çək.

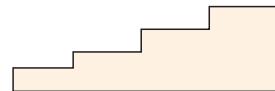
6. MUSİQİDƏ POLİFONİYA

Bunu da bilin

Qədim şumer memarlığına xas olan 3, 5, 7 pilləli məbədlər Zikkurat adlanırdı. Zikkuratin yuxarı qalxdıqca ensizləşən son pilləsində ibadətgah yerləşirdi. Qədim şumerlər Zikkuratdan səma cisimlərini müşahidə etmək üçün rəsədxana kimi istifadə edirdilər.

Azərbaycan müğamlarının quruluşu da Zikkurata bənzəyir. Belə ki, hər yeni hissə o birindən bir pillə yuxarıdır. Onu belə göstərmək olar:

Musiqi dinləyək

Bəstəkar-dirijor Niyazinin «Rast» simfonik müğamından 2 hissə dinlənilir.

Niyazi

Azərbaycanın Xalq artisi, dünya şöhrətli dirijor, bəstəkar Niyazi Zülfüqar oğlu Tağızadə-Hacıbəyov 1912-ci il avqustun 20-də Tbilisi şəhərində anadan olmuşdur. İlk musiqi təhsilini Bakı Musiqi Texnikumunda alan gənc sonradan təhsilini Moskva və Leninqradda davam etdirir.

O, 1934-cü ildə «Zaqatala simfonik süitası»nın, 1942-ci ildə «Xosrov və Şirin» operasını, 1949-cu ildə «Rast» simfonik müğamını, 1961-ci ildə «Çitra» baletini yaradır. Bu baletə görə bəstəkar «Cavahirləl Nehru» adına beynəlxalq mükafata layiq görülür. Niyazi «Təbrizim», «Dağlar qızı», «Arzu» və «Vətən haqqında mahnı» kimi bir sıra mahnıların və həmçinin «Almaz», «Kəndlilər», «Fətəli xan» və s. kinofilmlərə yazılmış musiqilərin müəllifidir. Bəstəkarın «1920-ci ildə» operakantatası, simfonik orkestr üçün «Rəqs süitası», «Qaytağı» əsərləri də dünya mədəniyyəti inciləri sırasına daxil edilmişdir. Bəstəkar 1984-cü ildə Bakı şəhərində vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyək

**İ.S.Bax. «Orqan üçün
re minor Tokkata və Fuqa» əsərindən «Fuqa»**

Bunu da bilin

Polifoniya çoxsəslilik deməkdir. Polifonik musiqi janrlarından biri də «Fuqa» adlanır. «Fuqa» latin sözü olub, qacış, yüyürmək deməkdir. «Fuqa» xüsusi ciddi qanunlar əsasında yaradılmış çoxsəslili polifonik əsərdir. Bu janrı yüksək zirvələrə qaldıran İ.S.Bax olmuşdur. Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayev də fuqa yazmışdır. Fuqa sərbəst janr olmaqla bərabər, həm də simfoniya, kantata, oratoriya, rekviyem və s. janrlı əsərlərin tərkib hissəsi də ola bilər.

Orqan

Yeni mahnı öyrənək

BAKİ HAQQINDA MAHNI

Musiqisi Vasif Adigözəlovin, sözləri Rəsul Rzanındır.

Xəzərimin sinəsi
Gah zil, gah da bəm olur.
Yarpaqların, güllərin
Niyə hərdən nəm olur?
Səndən ayrı düşəndə
Könlüm dolu qəm olur.

Nəqərat:
Qucağında Xəzərin
Yatıb dincələn Bakı.
Qarı, cıskın, yağışı
Əyri, köndələn Bakı.

Hələ neçə küçəndə
Güllər dəstələnməyib.
Hələ neçə nəğmənin
Xalı bəstələnməyib.
Yüz il özür sürəydim,
Bir gün xəstələnməyib.

Yazaydım, yaradaydım,
Şah nəğməni mən, Bakı.
Öxuyaydım hər yanda
Onu ürəkdən, Bakı.

SUALLAR:

1. «Zikkurat» nədir və müğamlarımızı nə üçün ona bənzədirlər?
2. Niyazinin hansı əsərlərini tanıyırsan?
3. Polifoniya nə deməkdir?
4. «Fuqa» haqqında nə bilirsən?

TAPŞIRIQ: «Bakı nəğmələrdə» adlı şifahi təqdimat hazırla.

7. MUSIQİDƏ HOMOFONİYA

Musiqi dinləyək

İ.S.Bax. «Lya minor» prelyüdü
L.V.Bethoven. «Sol major» menueti

Lüdviq Van
Bethoven

L.V.Bethovenin «Sol major» menuetində əsas melodiya sağ, yaxud sol əldə fərdi olaraq səslənir, akkordlar, yaxud hansısa səslər onu müşayiət edir. Belə əsərlər, o cümlədən L.V.Bethovenin indi dillədiyimiz menueti homofonik əsər adlanır. Yəni İ.S.Baxın «Lya minor» prelyüdü polifonik, L.V.Bethovenin «Sol major» menueti isə homofonik əsər hesab olunur.

Musiqi dinləyək

F.Şubert. «Ave Mariya»

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Məşədi Cəmil oğlu Əmirov 22 noyabr 1922-ci ildə vətənimizin gözəl guşələrindən biri olan Gəncə şəhərində məşhur tarzən Məşədi Cəmilin ailəsində anadan olmuşdur.

Fikrət Əmirov dünya musiqi mədəniyyəti üçün yeni bir janrı — simfonik müğam janrinin yaradıcısıdır. Onun «Şur» və «Kürdovşarı» simfonik müğamları planetimizin ən məşhur musiqi salonlarında səslənmiş və böyük tamaşaçı rəğbəti qazanmışdır.

Bəstəkar musiqininin, demək olar ki, bütün janrlarında gözəl sənət inciləri yaratmışdır. Janrından asılı olmayaraq, onun yaratdığı əsərlərin gözəl, təravətli melodiyaları xalqımızın və digər xalqların dilinin əzbəri olmuşdur.

Musiqi dinləyək

F.Əmirovun «Şur» simfonik müğamının «Simayı-Şəms» şöbəsindən bir parça

Dinlənilən «Şur» simfonik müğamından görünür ki, bəstəkar bu əsəri yazarkən həm polifonik, həm də homofonik üslublardan istifadə etmişdir.

Notla oxuyaq

«Şur» müğamının «Simayı-Şəms» şöbəsindən bir parça

Allegro moderato

A musical score page showing two staves of music. The top staff starts with a treble clef, a key signature of one flat, and a 2/4 time signature. The bottom staff starts with a bass clef and a key signature of one flat. Both staves feature eighth-note patterns. The title 'Allegro moderato' is at the top left.

Yeni mahni öyrənək

İÇƏRİŞƏHƏR

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Sevinc Nuruqızınınındır.*

I

Daşlarında gəzişsin
Gilavarın sığalı.
Bakımın min illərdən
Gələn şirin nağılı.
Səni çox sevirməm, çox,
Həyatımın, qəlbimin,
Ruhumun iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

Nəqərat:

Susuzluqdan yananda
Dodağın, iç Xəzəri.
Xəzri, əs, al qoynuna,
Mənimlə keç şəhəri.
Çək məni nəfəs kimi,
Köksünə, ey qəlbimin,
Ruhumun iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

II

Əsrlər naxış salıb,
Torpağına, daşına.
Qız qalası tac kimi,
Qoyulubdur başına.
Kim inanar, soruşsa,
Sənin bunca yaşına?
Qəlbimin iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

Nəqərat:

Susuzluqdan yananda
Dodağın, iç Xəzəri.
Xəzri, əs, al qoynuna,
Mənimlə keç şəhəri.
Çək məni nəfəs kimi
Köksünə, ey qəlbimin,
Ruhumun iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

Bunu da bilin

Bizim bu günə kimi oxuduğumuz bütün mahnilar homofonik əsərlərdir. Ona görə ki, burada əsas melodiyani məktəblilər oxuyur, fortepiano isə onu müşayiət edir.

SUALLAR:

1. *Polifonik və homofonik əsərlərin fərqi nədir?*
2. «İçərişəhər» mahnısının müəllifləri kimdir?
3. *İndiyədək oxuduğun mahnilar polifonik, yoxsa homofonik janra aididir?*

TAPŞIRIQ: «İçərişəhər» mövzusunda şifahi təqdimat hazırla.

ÖZÜNÜ YOXLA

Bəstəkarların və şairlərin adlarını şəkillərinə görə təyin et.

TESTLƏR

1. Hansı bəstəkar öz operasında «Onu demə, zalim yar» Azərbaycan xalq mahnısından istifadə etmişdir?

- a) Q.Qarayev b) F.Əmirov c) Niyazi

2. Dünya şöhrətli azərbaycanlı dirijor-bəstəkarın adı nədir?

- a) M.Maqomayev b) T.Quliyev c) Niyazi

3. Azərbaycanda simfonik müğam janrını ilk dəfə kim yaratmışdır?

- a) C.Cahangirov b) Q.Hüseynli c) F.Əmirov

4. Orqan üçün ən çox əsər yazan bəstəkarın adı nədir?

- a) L.V.Bethoven b) P.İ.Çaykovski c) İ.S.Bax

5. Hansı bəstəkar ürəyinin Varşavaya aparılmasını vəsiyyət etmişdir?

- a) L.V.Bethoven b) F.Şopen c) D.Şostakoviç

6. Hansı bəstəkarın «7-ci simfoniya»sında «Basqın» adlı epizod var?

- a) Q.Qarayev b) C.Hacıyev c) D.Şostakoviç

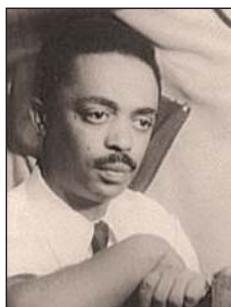
7. Hansı bəstəkarın əsərləri, əsasən, polifonik üslubda yazılıb?

- a) L.V.Bethoven b) İ.S.Bax c) O. Zülfüqarov

II. MUSIQI VƏ HƏYAT

8. MUSIQİDƏ MÜBARİZƏ MÖVZUSU

Piter Abrahams

Yuri Slonimski

Pyotr Qusev

«İldirimilı yollarla» baletini Qara Qarayev Leninqrad (indiki Sankt-Peterburq) Akademik Opera və Balet Teatrının sifarişi ilə yazmış və əsər 1958-ci ildə tamaşaaya qoyulmuşdur. Baletin mövzusu Cənubi Afrika yazılıçısı Piter Abrahamsın eyniadlı romanından götürülmüşdür. Əsərin libretto müəllifi Yuri Slonimski, xoreoqrafı isə Pyotr Qusevdir.

«İldirimilı yollarla» baletində irqi ayrı-seçkililik, müstəmləkəciliyə qarşı mübarizə musiqi və xoreoqrafiya vasitəsilə öz əksini tapır.

Universiteti bitirmiş zənci Lenni öz kəndinə gənc nəslin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olmaq üçün qayıdır. Valideynləri və dostları onun gelişinə sevinir, bu münasibətlə şənlik edirlər. Sevinməyən yalnız ağdərili cənab müstəmləkəçi Gert Vilyerdir. Lenni dərs keçdiyi zaman qonşu kənddən uşaqlar müəllimləri Mako ilə onun yanına gəlirlər. Onlar bir yerdə rəqs etməyə başlayırlar. Bu, Gertin xoşuna gəlmir və ona görə də məktəbi bağlamağı əmr edir.

Lenni və Mako işğalçıların iç üzünü açırlar. Ağlar tonqalda Lenni və onun sevgilisi Sarini yandırırlar. Mako xalqı mübarizəyə çağırır: «Bəsdir, bizi alçaldılar, təhqir etdilər! Mübarizə — yolumuz budur!»

«İldirimilı yollarla» baletindən səhnə

Musiqi dinləyək

Qara Qarayevin «İldirimilı yollarla» baletindən
«Qızların gitaralarla rəqsı»

Notla oxuyaq

Qızların gitaralarla rəqsindən

Andantino

Azərbaycan xalqı da tarixboyu Vətənin azadlığı uğrunda mübarizə aparmış və bu mübarizə ideyası bəstəkarlarımızın müxtəlif janrlı əsərlərində və xalq musiqimizdə öz əksini tapmışdır.

Məsələn, dahi Ü.Hacıbəylinin «Koroğlu», C.Cahangirovun «Arazın o tayında» vokal-simfonik poemasında, F.Əlizadənin «İntizar» operasında, V.Adigözəlovun «Çanaqqala» oratoriyasında, O.Rəcəbovun «Çingiz» simfoniya-rekviyemində və digər əsərlərdə Vətən uğrunda mübarizə mövzusu öz əksini tapmışdır.

Vətən uğrunda mübarizə mövzusuna xalq mahnılarımızda da rast gəlirik. Əfsanəvi xalq qəhrəmanı Koroğlu və onun dəliləri haqqında olan «Dağlar qoynunda», «Meydan başında», «Qoç Koroğlundur», «Qırat, gəl» və s. kimi mahnılar məhz bu mübarizəyə həsr olunub.

Yeni mahni öyrənək

SÜLH MƏŞƏLİ

*Musiqisi Elnarə Dadaşovanın,
sözləri Rafiq Yusifoğlunundur.*

I

Bir arzu düşündürür
Cənubu, Şərqi, Qərbi.
Sülhün qadir addımı
Tapdasın gərək hərbi.

II

Arzulara dayaqdır,
Ellərin qadir səsi.
Dünyanın başı üstə,
Ucalsın sülh nəgməsi.

Nəqərat:

Yandır sülh məşəlini,
Məhv elə hərbi, hərbi.

Nəqərat:

Yandır sülh məşəlini,
Məhv elə hərbi, hərbi.

Mahnı marş tempindədir. Əsasən, tersiya və seksta intervallarından yaranmış mahnının hər bir səsini dəqiq ifa etmək lazımdır.

SUALLAR:

1. «İldirimli yollarla» baletinin yaradıcıları kimdir?
2. «İldirimli yollarla» baleti hansı yazılıçının eyniadlı əsəri əsasında yazılmışdır?
3. Vətənpərvərlik ruhunda yazılmış daha hansı mahnıları tanıyırsan?

TAPŞIRIQ: «Uşaqlar sülh istəyir» mövzusunda şəkil çək.

9. MUSIQİDƏ GƏRGİNLİK

Sergey
Rachmaninov

Frans Şubert və Frederik Şopen kimi dünya şöhrətli pianoçu-bəstəkarlarla adı yanaşı çəkilən böyük rus bəstəkarı Sergey Raxmaninovun əsərləri təkcə rus xalqı deyil, bütün dünya xalqları tərəfindən də sevilərək dinlənilir. Fortepiano alətinin virtuoz ifaçısı olan bəstəkar bu alət üçün müxtəlif janrlı əsərlər, konsertlər, romanslar, mahnılar, eyni zamanda «Aleko» adlı bir pərdəli opera yazmışdır.

S.Raxmaninovun fortepiano və simfonik orkestr üçün 4 konserti var. Bəstəkar öz yaradıcılığında heç vaxt inqilabi mövzulara müraciət etməmişdir. Ancaq onun «2 №-li fortepiano konserti»nin dərin dramatizmi, musiqisindəki gərginlik, çoxsaylı akordlar ona inqilabi ruh verir.

Musiqi dinləyək

S.Raxmaninovun «2 №-li konsert»inin I hissəsindən giriş

Aleksandr
Puşkin

Sergey Raxmaninov dahi rus şairi Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin sözlərinə çoxlu sayda romanslar yazmışdır. Onun «Oxuma, gözəl» romansı Şərq musiqisi intonasiyalarına əsaslanır. Lirik mövzuda olmasına baxmayaraq, bu romansın melodiyasında bir gərginlik, narahatlıq hiss olunur.

Azərbaycan bəstəkarı Ağabacı Rzayeva da A.S.Puşkinin «Oxuma, gözəl» şeirinə Azərbaycan dilində eyniadlı romans yazımış və onun ilk ifaçısı məşhur müğənni, Xalq artisti Bülbül olmuşdur.

Notla oxuyaq

«Oxuma, gözəl» romansından bir parça

Musiqisi Sergey Raxmaninovun,
sözləri Aleksandr Puşkinindir.

Moderato

Musiqi dinləyək

OXUMA, GÖZƏL

Yeni mahnı öyrənək

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Aleksandr Puşkinindir.*

YAXŞI YOL

I Solo:

Dörd qardaşq, qurban olaq ana yurda dördümüz,
Qüdrətlidir ellərimiz, yox ürəkdə dərdimiz,
Qoymaz tapdansın Vətəni qoçağımız, mərdimiz.

*Nəqərat:
(Xor)*

Düşmənlərə vermə aman, get, qardaşım, yaxşı yol!
Yurdlarını elə viran, get, qardaşım, yaxşı yol!

II (Solo)

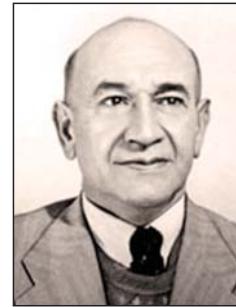
Qədrini bil, toxunmasın sənə bir yad güləsi,
Sən lazımsan bu ellərə, ey Vətənin haqq səsi,
Var səsinlə qəlbən oxu qalibiyət nəgməsi.

*Nəqərat:
(Xor)*

III (Solo)

Poladdan bir səngər kimi sinəni gər hücumda,
Düşmənləri yuvasından et dərbədər hücumda,
Azdır, yenə sən min düşmən qırısan əgər hücumda.

Nəqərat:

*Süleyman
Rüstəm*

Ü.Hacıbəylinin marş xarakterli «Yaxşı yol» mahnısı II Dünya müharibəsində vuruşan azərbaycanlı əsgərlərimizə həsr olunub. İfa zamanı mahnıda olan forşlaqların düzgün oxunmasına diqqət yetirin.

SUALLAR:

1. *Sergey Raxmaninovun hansı musiqi əsərlərini tanıyırsan?*
2. *Sergey Raxmaninovun «Oxuma, gözəl» romansı hansı rus şairinin sözlərinə bəstələnmişdir?*
3. *«Yaxşı yol» mahnısının müəllifləri kimdir?*

TAPŞIRIQ: Üzeyir Hacıbəylinin uşaq mahnıları ilə əlaqədar şifahi təqdimat hazırla.

10. MUSIQİDƏ MİLLİ QƏHRƏMAN OBRAZI

Cingiz Mustafayev

Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Çingiz Mustafayev Ermənistan-Azərbaycan müharibəsinin 1992-ci ilə qədər olan dövrünün əsl salnaməsini yaratmış tanınmış jurnalist, cəsarətli reportyor və alovlu vətənpərvərdir. Nəinki Azərbaycan xalqı, eləcə də bütün dünya Çingiz Mustafayevi Xocalıda çəkdiyi sənədli filmə görə qürurla xatırlayır. Xocalıdakı dəhşətli kadrları acı hıçkırları ilə müşayiət edən Cingiz heç bir insanlıq qanunlarına siğmayaq qətləmə olduğu kimi, bütün vəhşiliyi ilə nəsillər üçün qoruyub saxlaya bildi. İgid telejurnalist 1992-ci il iyun ayının 15-də Naxçıvanik kəndində çəkiliş zamanı aldığı qəlpə yarasından dünyasını dəyişdi.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 noyabr 1992-ci il tarixli fərmanı ilə Cingiz Mustafayev Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görüldü.

Bəstəkar Oqtay Rəcəbovun şair-publisist Aqşin Babayevlə birlikdə Cingiz Mustafayevin xatirəsinə həsr etdiyi 8 hissəli simfoniyarekviyem əsəri 2011-ci il aprelin 29-da M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında simfonik orkestr, solistlər, xor və qiraətçi tərəfindən səsləndirildi.

Xocalı hadisələri

Musiqi dinləyək

**«Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərinin VII hissəsi.
«Ümumxalq hüznü»**

Bu hissə «Hümeyun» klassik Azərbaycan muğamı intonasiyaları olan melodiya ilə bağlanır, sonra xor bağlı ağızla sözsüz olaraq yeni bir musiqi melodiyasını ifa edir. Sonda yenə «Hümeyun» muğamı intonasiyaları olan melodiya ingilis nəfiri və simfonik orkestr tərəfindən səslənir.

İngilis nəfiri

Notla oxuyaq

«Ümumxalq hüznü» hissəsinin əvvəlindən bir parça
(ağzıbağı şəkildə də oxumaq olar)

Andante

Bu əsərin tonallığının səs sırasını oxuyaq (*re minor* qamması).

Qammanın I, III və V səsləri **sabit səslər** adlanır.

Yeni mahni öyrənək

AĞLAMA, XALQIM, AĞLAMA
(«Çingiz» simfoniya-rekviyemini VI hissəsi)

I

Bəşdir ağladın, qardaş,
Ağlamaqdan kar aşmaz.
Kədər bizi yaraşmaz,
Ağlama, xalqım, ağlama!

Nəqərat:
Ağlama, xalqım, ağlama,
Ürəyimi dağlama.
Bu gün dərd günü deyil,
Ağlama, xalqım, ağlama!

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Aqşin Babayevindir.*

II

Göz yaşından qəm bitər,
Ağlayarmı kişi, ər?!
Şəhid ruhu inciyər,
Ağlama, xalqım, ağlama!

Bu mahni marş tempində mi major qammasında səslənir. Mahni xalqı şəhidlərimiz üçün ağlamağa yox, Vətən uğrunda mübarizəyə çağırır və «Şüstər» muğamı intonasiyalarına əsaslanır.

SUALLAR:

1. *Milli qəhrəman Çingiz Mustafayev haqqında nə bilirsən?*
2. *«Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərinin müəllifləri kimdir?*
3. *«Ağlama, xalqım, ağlama» mahnısı hansı klassik Azərbaycan muğamının melodiyası ilə səsləşir?*

TAPŞIRIQ: «Ağlama, xalqım, ağlama» mahnısının mövzusunu öz sözlərinlə şərh et.

11. KЛАSSИК AZƏRBAYCAN MUĞAMI – «SEGAH»

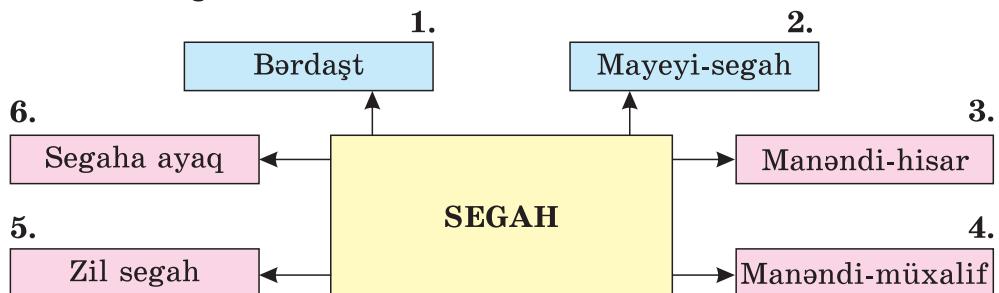
Musiqi dinləyək

«Segah» müğamının «Manəndi-hisar» şöbəsi

Toğrul Nərimanbəyov.
«Muğam»

Xalq arasında ən çox yayılmış müğamlardan biri «Segah»dır. O, yeddi əsas müğamdan üçüncüsüdür. Segah sözü «se» fars dilində üç, «gah» isə mövqe, məkan sözlərinin birləşməsindən yaranıb. Azərbaycanda «Segah»ın «Segah», «Zabul segah», «Mirzə Hüseyn segahı», «Xaric segah» və s. kimi növləri var. Segaha daxil olan şöbələr bunlardır:

Bərdaşt	Bir növ uvertüradır.
Mayeyi-segah	Bərdaşt şöbəsindəki hislər burada özünü daha aydın bürüzə verir. Lakin musiqinin minor-dan majora keçməsi «Mayeyi-segah»ın xarakterini dəyişir, bir növ öz açılışını tapır.
Manəndi-hisar	Manəndi sözünün mənası oxşar (hisara oxşatma) deməkdir.
Manəndi-müxalif	Müxalif sözünün mənası zidd, əksinə, uyğun olmayan deməkdir.
Zil segah	Bir oktava yuxarı olan «Zil segah» nisbətən cəld səslənsə də, xaraktercə ağır və qəmlidir.
Segaha ayaq	Bu şöbədə həzin melodiya insan sevgisinin ilahiliyini bir daha təsdiq edir.

«Segah» müğamı insanda sevgi, məhəbbət hisləri oyadır.

Musiqi dinləyək

«Segah» muğamının «Manəndi-müxalif» şöbəsi

Notla oxuyaq

«Segah» muğamının səs sırası

Mahnını yada salaq, notla və sözləri ilə oxuyaq

SARIBÜLBÜL

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

Və - tən ba - ğı al əl - van - dir, Yox i - çin - de
xa - ri, bül - bü'l.
Ö - mür sur - me -
li döv - ran - dir, Se - sin gəl - sin ba - ri, bül - bü'l.
Ö - mür sur - me - li döv - ran - dir,
Se - sin gəl - sin ba - ri, bül - bü'l, ba - ri, bül - bü'l
ba - ri, bül - bü'l, Da Capo al Fine

I

Vətən bağı al-əlvandır,
Yox içinde xarı, bülbül.
Ömür sürməli dövrəndir,
Səsin gəlsin barı, bülbül.

II

Geyib yaşıł donun çöllər,
Həvəsinlə açır güllər.
Töküb şirin-şirin dillər,
Gəl oyadaq yarı, bülbül.

«Saribülbü'l» Azərbaycan xalq mahnısı 3/4 xanə ölçüsünə malikdir, tələsmədən və «Segah» muğamı intonasiyaları üstündə səslənir. Melodiyada olan forşlaqlara və mordent işarələrinə oxu zamanı diqqət yetirmək lazımdır.

SUALLAR:

1. «Segah» sözü hansı sözlərin birləşməsindən əmələ gəlmışdır?
2. «Segah» muğamının hansı şöbələri var?
3. «Saribülbü'l» Azərbaycan xalq mahnısı hansı muğamın intonasiyaları üstündə səslənir?

TAPŞIRIQ: «Saribülbü'l» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çək.

12. DÜNYA AZƏRBAYCANLILARININ HƏMRƏYLİYİ GÜNÜ VƏ MUSIQİ

31 dekabr Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü kimi dünyanın 70-dən çox ölkəsində yaşayış 50 milyondan artıq azərbaycanlı tərəfindən hər il bayram edilir. Bütün dövrlərdə dünyanın ayrı-ayrı ölkələrində məskunlaşmış soydaşlarımız üçün müstəqil Azərbaycan Respublikası milli iftixar, mənəvi dayaq və and yeri olmuşdur. Məhz 31 dekabr günü qəlbində böyük və ülvə Azərbaycan sevgisi daşıyan dünya azərbaycanlıları Milli Həmrəylik Günü kimi bayram edir, bir daha xalqa və Vətənə sevgilərini nümayiş etdirirlər.

Mahnı oxuyaq

Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operasının
«Uvertüra»sından ekspozisiya

Bu uvertürada xalq qəhrəmanı Koroğlunun obrazı, onun xalqın azadlığı uğrunda mübarizəsi təntənəli bir musiqi ilə, ekspozisiyanın köməkçi mövzusunda isə Koroğlunun Nigara həsr etdiyi ariyanın intonasiyaları ilə səsləşir. Bu musiqi elə bir təsir gücünə malikdir ki,

«Koroğlu» operasından fragmet

ona etinasız qulaq asmaq olmur. «Koroğlu» uvertürası insanlarda qələbə əzmi, mübarizə ruhu yaradır, onları birləşdirir. Böyük bir ordunun gücündən də güclü təsir qüvvəsinə malik olan «Koroğlu uvertürası» müstəqilliyimiz uğrunda mübarizə günlərində ən çox səslənən musiqi əsəri olmuşdur.

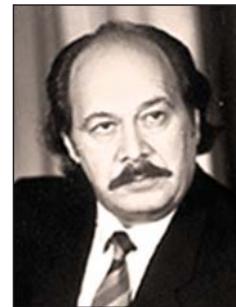
Yeni mahni öyrənək

QURBAN OLUM

*Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Rasim Kərimlinindir.*

I

Vətən, sənin torpağının
Qüdrətinə qurban olum.
Babəkinin, Koroğlunun
Qeyrətinə qurban olum!

Əfsər Cavanşirov

Nəqərat:

Dəfinə var dənizində,
Hər dağında, hər düzündə
Nəyin yoxdur yer üzündə?
Şöhrətinə qurban olum,
Tarix dolu, dünya dolu,
Şöhrətinə qurban olum!

II

Aşib-daşan sellərinin,
Nəğmə qoşan dillərinin,
Nur çeşməli çöllərinin
Hikmətinə qurban olum!

Nəqərat:

III

Yaz arzulu, yaz diləkli,
Duz-çörəkli, düz çörəkli,
Mən deyərəm, dağ ürəkli
Millətimə qurban olum!

Nəqərat:

Mahnı 4/4 xanə ölçüsünə malikdir və fa minor qammasında səslənir. Birsəsli olan bu mahni həzin-lirik xarakterə malikdir. Mahnı sinkopa ilə (yəni xanə əvvəlində pauza ilə) başlayır. Nəqərat zil səslə ifa olunur. İfa zamanı mahnidakı reprizalara (təkrarlara) diqqət verilməlidir.

SUALLAR:

- 1. 31 dekabrda xalqımız hansı bayramı qeyd edir?**
- 2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət himinin müəllifləri kimdir?**
- 3. «Qurban olum» mahnısında şair Vətəni necə təsvir edir?**

TAPŞIRIQ: «Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü» mövzusunda şifahi təqdimat hazırla.

ÖZÜNÜ YOXLA

TESTLƏR

1. «İldirimiş yollarla» baletini hansı bəstəkar yazmışdır?

- a) F.Əmirov b) Q.Qarayev c) A.Məlikov

2. Sergey Raxmaninov hansı xalqın bəstəkarıdır?

- a) Azərbaycan b) Rus c) Gürcü

3. Ağabacı Rzayevanın «Oxuma, gözəl» romansının sözləri kimindir?

- a) S.Vurğunun b) S.Rüstəmin c) A.Puşkinin

4. «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərinin musiqisini kim yazmışdır?

- a) Q.Qarayev b) R.Mustafayev c) O.Rəcəbov

5. «Sarıbülbül» Azərbaycan xalq mahnısı hansı muğama əsaslanır?

- a) «Şur» b) «Çahargah» c)«Segah»

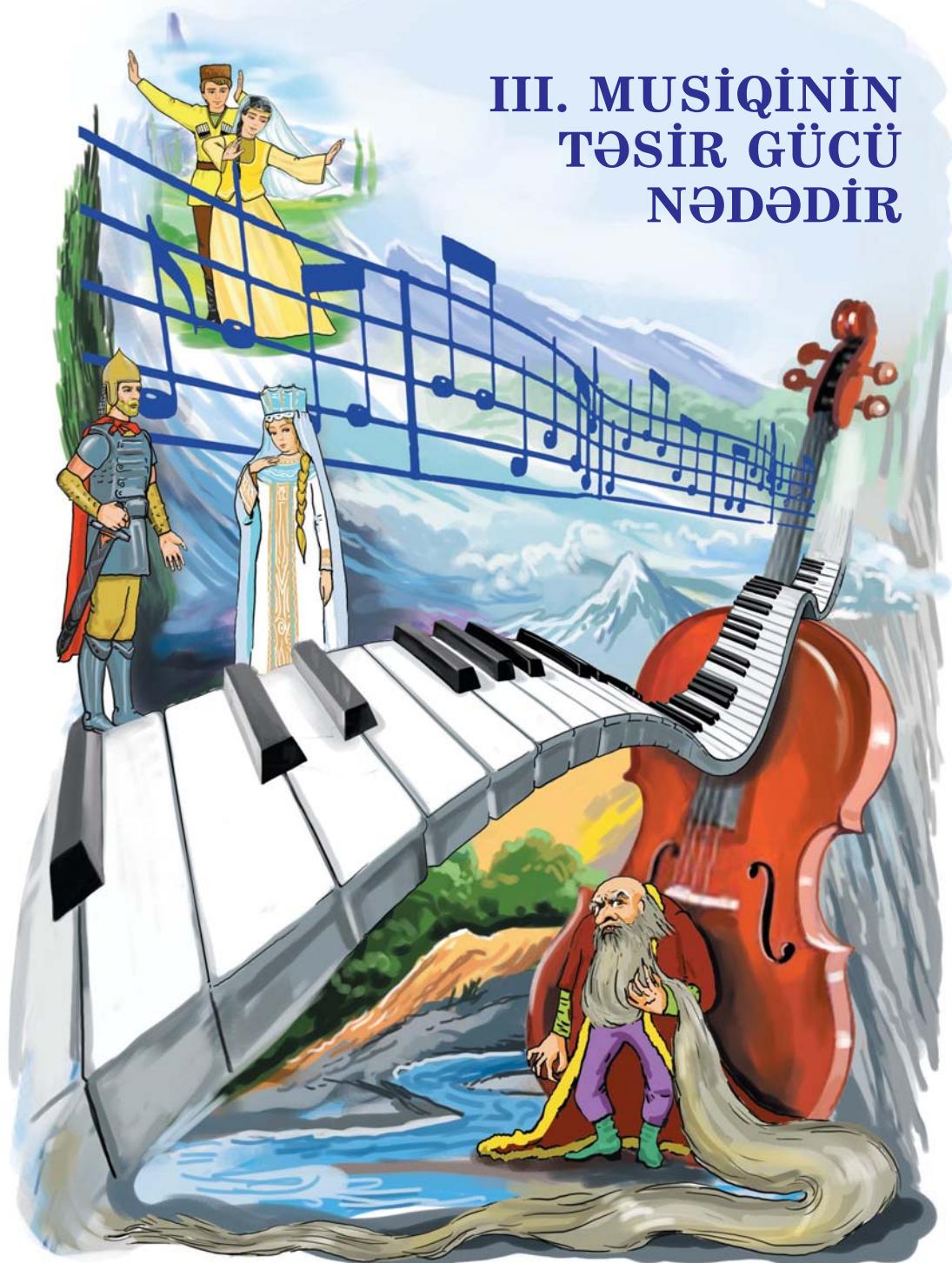
6. «Sevil» operasının müəllifi kimdir?

- a) C.Hacıyev b) F.Əmirov c) C.Cahangirov

7. «Koroğlu» operasını kim yazmışdır?

- a) M.Maqomayev b) A.Zeynallı c) Ü.Hacıbəyli

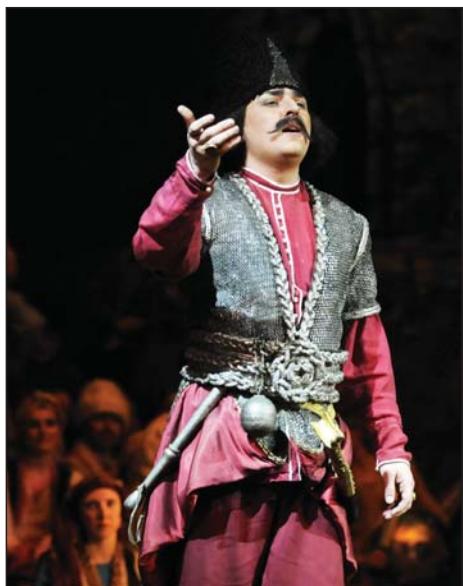
III. MUSİQİNİN TƏSİR GÜCÜ NƏDƏDİR

13. MUSİQİNİN OBYEKTİV REALLİĞİ

Musiqi dinləyək

«Koroğlu» operasının II pərdəsindən «Koroğlunun ariyası»
«Koroğlu» operasının II pərdəsindən «Final xoru»

«Koroğlunun ariyası»

«Final xoru»

Bu iki nümunənin birincisi, yəni «Koroğlunun ariyası» qəmli, «Final xoru» isə təntənəli, mübariz əhvali-ruhiyyəlidir. Onların sözlərinin yerini dəyişsək, hər iki əsər pis səslənər, sözlərlə musiqi uyğun gəlməz. Bu, o deməkdir ki, bəstəkar hər hansı şeirə musiqi yazarkən mətnin xarakterinə, metrik ölçüsünə, bəhrinə uyğun olan bir melodik obraz yaradır. Yəni mətndəki metrik ölçülər, xarakter, yaradılacaq obraz musiqinin metrik ölçülərinə, xarakterinə, təsvir olunan obrazla, yaxud obrazlara uyğun gəlməlidir. Əks halda mətndəki reallıqla musiqidəki reallıq uyğunluq təşkil etməz, mətndəki həqiqət öz əksini musiqidə tapa bilməz və reallıqdan uzaqlaşar. Həqiqi olmayan sənət əsəri isə heç vaxt gözəl ola bilməz. Bu da o deməkdir ki, bəstəkar musiqi bəstələdiyi mətnin xarakterindən, onun metrik ölçüsündən, mətndəki obrazlardan düzgün istifadə etməlidir. Əks təqdirdə gözəl musiqi əsəri yaranmaz.

Notla oxuyaq

«Koroğlu» operasının II pərdəsi.
«Koroğlunun ariyası»ndan bir parça

Moderato *mf*

Göründüyü kimi, melodiyanın aramlı tempi, çərək, bütöv notlardan ibarət olması ona bir qədər qəmli xarakter verir.

Koroğlu mərd, cəsarətli, hər addımda düşməni məğlub etməyi bacaran bir qəhrəmandır. Lakin o da bütün insanlar kimi bəzən hislərinin əsiri olur, həyat yoldaşı Nigardan ayrı düşdüyü üçün kədərlənir və bu səbəbdən də oxuduğu aria da kədərli, qəmli səslənir. Bəstəkar bu operada xor-rəqs səhnələri, cəngi xarakterli musiqi yaratmışdır.

Yeni mahni öyrənək

TƏMİZ SƏMA ALTINDA

I

Biz hər səhər günəşlə
Qoşa duraq, uşaqlar.
Təmiz səma altında
Yaşa dolaq, uşaqlar.

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Həmid Abbasındır.*

Nəqərat:

Çıxaq doğma ellərə, ellərə,
Çəmənlərə, çöllərə, çöllərə.
Mahni qoşaq dillərə, dillərə,
Gülək, çalaq, uşaqlar, uşaqlar.

II

Sevək işi, zəhməti,
Bilik adlı sərvəti.
Biz vüqarı, qüdrəti
Eldən alaq, uşaqlar.

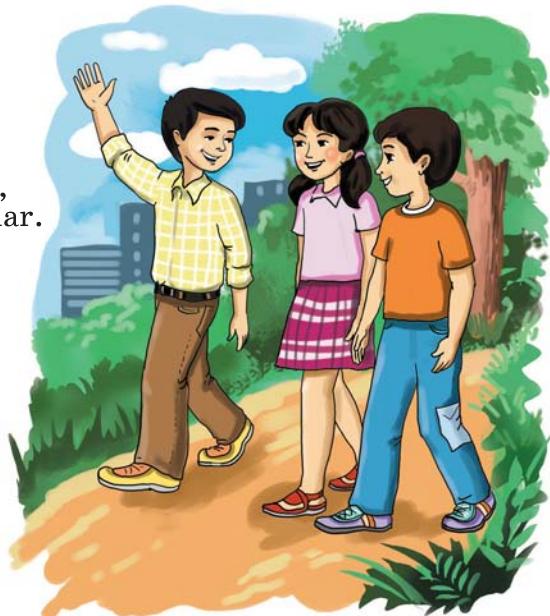
Nəqərat:

III

Hər birimiz tər ciçək,
Həm ətirli, həm qəşəng.
Əbədi bir nəgmətək
Təzə qalaq, uşaqlar.

Nəqərat:

«Təmiz səma altında» mahnısı oynaq, şən xarakterə malikdir. Onun bəndi birsəsli, nəqəratı isə ikisəslidir və fa minor tonallığında səslənir. Fa minor qammasında 4 bemol işaretəsi var: *si bemol, mi bemol, lya bemol, re bemol*.

SUALLAR:

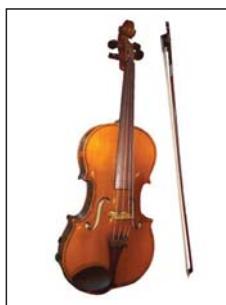
- 1. Musiqinin mətni və melodiyası arasında hansı əlaqə var?**
- 2. «Koroğlu» operasından dinlədiyin iki musiqi nümunəsinin oxşar və fərqli cəhətlərini sadala.**
- 3. «Təmiz səma altında» mahnısının müəllifləri kimdir?**

TAPŞIRIQ: Azərbaycanın tarixi qəhrəmanları haqqında şifahi təqdimat hazırla.

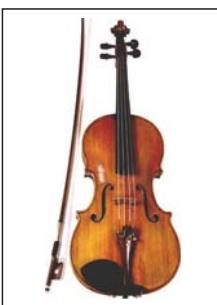
14. MUSIQİDƏ ZARAFAT

Simli alətlər orkestri

Skripka

Alt

Violonçel

Kontrabas

Dahi alman bəstəkarı Johann Sebastian Baxın əsərlərini insanlara göstərdiyi təsirə görə «Ən gözəl musiqi əsərləri» adlandırmışlar. Bu gözəllik nədən ibarətdir? Belə gözəlliliklərdən biri onun əsərlərinin ifadəli intonasiyaya malik olması və bu intonasianın asanlıqla yadda qalmasıdır. İ.S.Baxın musiqisinin əsas cəhətlərindən biri də onun əsərlərində musiqinin polifonik, yəni çoxsəslü olmasıdır. İ.S.Baxın əsərlərində insana təsir edə biləcək və onda müəyyən müsbət keyfiyyətlər yarada biləcək ülvi hislər öz əksini tapmışdır. Belə əsərlərdən biri də onun «2 №-li süita»ından «Zarafat» əsəridir. Bəstəkar bu əsəri simli orkestr və fleyta üçün yazmışdır.

Fleyta

Musiqi dinləyək

İ.S.Baxın «2 №-li süita»sından «Zarafat»

Azərbaycan bəstəkarlarından Əşrəf Abbasov, Zakir Bağırov, Musa Mirzəyev və digərləri «Zarafat» adlı fortepiano pyesi yazıblar.

Bunu da bilin

*Simli alətlər orkestrinin tərkibində aşağıdakı Avropa musiqi alətləri iştirak edir:
I skripkalar, II skripkalar, altlar, violonçellər və kontrabas.*

Notla oxuyaq

Musa Mirzəyevin «Yumoreska» fortepiano pyesindən melodiya

Adı yuxarıda qeyd olunan bəstəkarların «Yumoreska» adlanan əsərləri İ.S.Baxın əsərlərində olduğu kimi polifonik deyil, homofonikdir.

Yeni mahni öyrənək

OXUTMURAM, ƏL ÇƏKİN! (Yumoristik mahni)

*Musiqisi Zakir Bağırovun,
sözləri Mirzə Ələkbər Sabirindir.*

Əzim Əzimzadə

Oğul mənimdir əgər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!
Bəs ki, uşaqdır hələ, yaxşı-yaman sanmayırlar,
Elmin əbəs olduğun anlamayırlar, qanmayırlar,
Sair uşaqlar kimi hər sözə aldanmayırlar.
Eyləyir ömrün hədər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

*Əzim Əzimzadə.
«Oxutmuram, əl çəkin»*

SUALLAR:

1. İ.S. Baxın «Zarafat» adlanan əsəri bəstəkarın hansı süitasındandır?
2. Azərbaycan bəstəkarlarından kimlərin «Zarafat» adlı yumoristik əsərləri var?
3. «Oxutmuram, əl çəkin!» mahnısının müəllifləri kimdir?

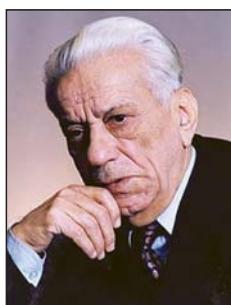
TAPŞIRIQ: «Oxutmuram, əl çəkin» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çək.

15. 20 YANVAR VƏ MUSIQİ

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə təpədən-dırnağadək silahlansılmış sovet ordusu erməni mənşəli hərbçilərin iştirakı ilə Bakı şəhərinə hücum etdi. Tanklarla şəhərə daxil olan qoşun hissələri doğma Azərbaycanın azadlığı və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizəyə qalxmış yüzlərlə günahsız Azərbaycan vətəndaşının həyatına son qoydu. Şəhidlər arasında məktəblilər, tələbələr, qocalar, qadınlar var idi. Öz xalqının azadlığını, şərəf və ləyaqətini hər şeydən uca tutan mərd Vətən övladları Bakının Dağıüstü parkında dəfn olundular və o gündən bu müqəddəs məkan Şəhidlər xiyabanı adlandırıldı.

Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin «Şəhidlər» şeirini kamançanın müşayıti ilə «Hümayun» muğamının təرانələri altında dinləyək.

*Bəxtiyar
Vahabzadə*

ŞƏHİDLƏR

Bir qəfil gülləyə qurban gedərkən
Gözünü sabaha dikdi şəhidlər.
Üçrəngli bayraqı öz qanlarıyla
Vətən göylərinə çəkdi şəhidlər.

Tarixi yaşadıb diləyimizdə
Bir yumruğa döndük o gecə biz də.
Yıxıb köləliyi ürəyimizdə
Cəsarət mülkünü tikdi şəhidlər.

Onlar susdurulan haqqı dindirər,
Qaraca torpağı qiymətləndirər.
Donan vicdanları qeyrətləndirər,
Axı el qeyrəti çəkdi şəhidlər.

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə bəşər tarixinə sovet hərb maşınının Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdiyi qanlı cinayət günü kimi yazılıdı. Dövlətimiz 20 yanvar gününü Ümumxalq Hüzn Günü elan etdi. O vaxtdan hər ilin 20 yanвари qeyri-iş günü olur və Azərbaycan vətəndaşları Şəhidlər xiyabanına şəhid məzarlarını ziyarət etməyə gəlir. Ziyarətçiləri 20 Yanvar faciəsini bütün dəhşəti ilə beyinlərə həkk edən qəmli, mübarizəyə səsləyen musiqi nümunələri müşayiət edir. Onlardan biri də məşhur qoboy ifaçısı, Xalq artisti Kamil Cəlilovun ifa etdiyi «Zəminxarə» muğamıdır. Bu muğam insanda çox kədərli hislər yaradır.

Kamil Cəlilov

Musiqi dinləyək

«Şur» muğamının «Zəminxarə» guşəsi

Yeni mahni öyrənək

SƏNİ ADIM QORUSUN

(«Ağ atlı oğlan» bədii filmindən)

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Ramiz Rövşənindir.*

I

Ağlayanım tapılsa,
Nə var ölməkdən gözəl?!
Nə var şəhid qanına,
Batan köynəkdən gözəl?!

II

Başın üstə quş kimi,
Ruhum uçub dolanar.
Bir də sevib-sevilsən,
Adımı ver balana.

Nəqərat:

Gəl ağlama sən belə,
Göz yaşların qurusun.
Mən oldüm, innən belə,
Səni dərdim qorusun.

Nəqərat:

Gəl ağlama sən belə,
Göz yaşların qurusun.
Mən oldüm, innən belə,
Səni dərdim qorusun.

SUALLAR:

1. 20 yanvar 1990-cı ildə Bakıda hansı hadisə baş verib?
2. «Şəhidlər» şeirinin müəllifi kimdir?
3. «Səni adımları qorusun» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «20 Yanvar» mövzusunda yazılmış əsərlər haqqında şifahi təqdimat hazırla.

16. MUSIQİDƏ AXŞAM ƏHVALİ-RUHİYYƏSİ

*Frans Peter
Şubert*

«Serenada» adlanan musiqi nümunəsi İtaliya və İspaniyada axşamlar ifa edilən məhəbbət mahnilarına deyilir. Adətən, bu cür mahniların müşayiətçisi gitara ifaçıları olur. Bu janrda klassik Avropa bəstəkarlarının bir çoxu, o cümlədən 1797-ci ildə anadan olmuş Avstriya bəstəkarı Frans Şubert də yazmışdır. Şubertin «Serenada»sı çox tez bir zamanda bütün dünyaya yayılmışdır. Sonradan bu əsər müxtəlif alətlər və fortepiano ilə müşayiətlə ifa olunmağa başladı. Xalq artisti, məşhur tarzən Ramiz Quliyev də bu əsəri tarda fortepianonun müşayiəti ilə ifa etmişdir.

Bunu da bilin

Frans Şubert 600-dən artıq mahni-nın, 9 simfoniyanın, simfonik orkestr üçün uvertüraların, fortepiano üçün 22 sonatanın, 8 ekspromtun müəllifiidir. O, 1828-ci ildə 31 yaşında tif (yatalaq) xəstəliyindən vəfat etmişdir.

Ramiz Quliyev

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

Frans Şubert. «Serenada»

Bu mahnı 3/4 xanə ölçüsünə, aramlı tempə, gözəl və yaddaqalan lirik melodiyaya malikdir. Adətən, mahnını zil kişi səsi olan tenorlar ifa edirlər. Melodiyadakı kvarta və kvinta interval sıçrayışları onun məlahətliliyini bir qədər də artırır.

Bəzi Azərbaycan bəstəkarlarının da axşam mövzusunda məşhur mahniları var. Bunlardan biri də Xalq artisti, məşhur bəstəkarımız Tofiq Quliyevin «Görüş» filminə bəstələdiyi «Axşam mahnısı»dır. Filmdə bu mahnını Xalq artisti Şövkət Ələkbərova ifa edir.

Tofiq Quliyev

Şövkət Ələkbərova

«Görüş» filmindən fragmətlər

Azərbaycanın Xalq artisti Şövkət Ələkbərova «Görüş» filmindən «Axşam mahnısı»nı xorun və simfonik orkestrin müşayiəti ilə də oxumuşdur. İndi isə həmin melodiyani tarın ifasında dinləyək.

Musiqi dinləyək

Tofiq Quliyev. «Axşam mahnısı»

Yeni mahnı öyrənək

AY NƏĞMƏSİ

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Hikmət Zyanındır.*

I

Göylərdə Ay göründü,
Hər yan gündüzə döndü.
İşıqlandı meşə, dağ...
Aya nəğmə oxuyaq.

II

Bir də gördün gəlmışık,
Demə yolun uzaqdır.
Elçi də göndərmişik,
Yerdən sənə nə vaxtdır.

Nəqərat:

Ey gözəl Ay, qəşəng Ay,
Günləri say, durma, say!
Bir gün qanad açarıq,
Biz qoynuna uçarıq!

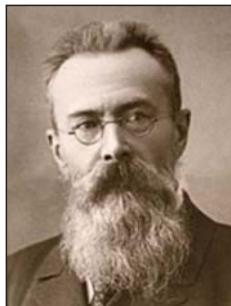
Mahnı vals tempində, 3/4 xanə ölçüsündə, mi bemol major qammasında 1 oktava daxilində olan notlarla söslənir.

SUALLAR:

1. *Serenada necə mahnıdır?*
2. *F.Şubert haqqında nə bilirsən?*
3. *«Ay nəğməsi»nin müəllifləri kimdir?*

TAPŞIRIQ: «Görüş» filmini yadına sal və «Axşam mahnısı»nın filmin hansı hissəsində sösləndiyini dəqiqləşdir.

17. MUSIQİDƏ TƏBİƏT TƏSVİRİ

Nikolay
Andreyeviç
Rimski-Korsakov

Aleksandr
Nikolayeviç
Ostrovski

Təbiət mövzusu şairlərin, bəstəkarların, rəssamların yaradıcılığında həmişə mühüm yer tutub. Təbiət — bizi əhatə edən olduqca heyranedici və dəyişən aləmdir. Hər bir ölkənin vətəndaşlarının yaşayış tərzi, maddi rifah halı təbiətlə, təbii sərvətlərin bolluğu və müxtəlifliyi ilə birbaşa əlaqəlidir. Təbiət bəşər övladının evidir. Bu evi qorumaq, onu zənginləşdirmək insanların müqəddəs borcu, şərəf işidir. Təbiəti qorumaq ümumdüvlət və ümumxalq vəzifəsidir. Büyük rus bəstəkarı N.Rimski-Korsakovun «Qar qız» operası da təbiət mövzusunda yazılmış əsərlərdən biridir. Opera A.N.Ostrovskinin eyniadlı nağılı əsasında bəstələnmişdir.

«Qar qız» operasından fragмент

Musiqi dinləyək

N.Rimski-Korsakovun «Qar qız» operasından «Qar qızın ariyettası»

Bildiyimiz kimi, tonqal üstündən tullanmaq bizim «Novruz» şənliklərinin əsas atributlarından biridir. Eyni hadisənin təsvirini rus bəstəkarı N.Rimski-Korsakov da vermişdir. Onun «Qar qız» operasında gənclər meşədə tonqal qalayıb odun üstündən tullanırlar. Lakin Qar qız bunu edə bilmir, ona görə ki, o, qardan yaranıb və əgər tonqalın üzərindən tullanarsa, əriyib suya çevrilə bilər. Elə bu səbəbdən onun ariyası qəmlidir.

Azərbaycan bəstəkarı, Xalq artisti Tofiq Bakıxanov da təbiətin gözəlliyinə «Gözəlliklər məskəni» adlı mahnı həsr edib. Bu mahnıdan bir parçası notla oxuyaq, sonra isə mahnını Xalq artisti və mahnının ilk ifaçısı Zeynəb Xanlarovanın ifasında dinləyək.

Notla oxuyaq və musiqi dinləyək

GÖZƏLLİKLƏR MƏSKƏNİ

Müləyim

Ye-rin gö - zəl - li-yi ü-zə çi- xib - dir, Cey-ran- lar
ye- nə də dü-zə çi- xib - dir, dü-zə çi- xib - dir.

Yeni mahni öyrənək

TƏBİƏT MAHNISI

*Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Gəray Fəzlinindir.*

I

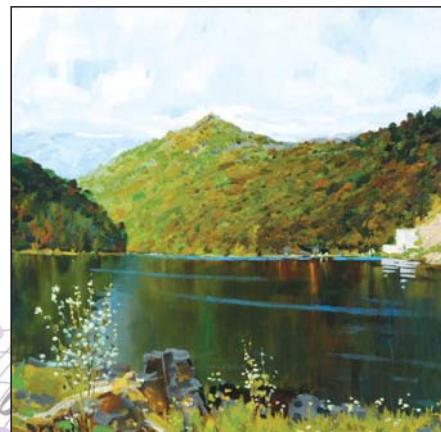
Dostlar, salamlayaq açan gündüzü,
Doğma yurdumuzun çıxaq seyrinə.
Birgə qulaq asaq səhər dan üzü,
Çayın nəgməsinə, çölün sehrinə.

II

Uzaqda zirvələr verib baş-başa,
Hər bulud örپeyi ağ kəlağayıdır.
Bu Vətən baharla yaranıb qoşa,
Anası Günəşdir, atası Aydır.

III

Biz bilsək qədrini doğma diyarın,
O da ildən-ilə laləzar olar.
Ana təbiətlə dost olanların,
Könlündə həmişə ilk bahar olar.

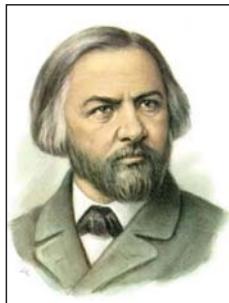
Davud Kazimov. «Göygöl»

SUALLAR:

1. N.Rimski-Korsakovun *təbiət mövzusunda olan operasının adı nədir?*
2. «Gözəlliklər məskəni» mahnisinin ilk ifaçısı kim olmuşdur?
3. «Təbiət mahnisi»nin müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Təbiət mahnısı»nın məzmununa uyğun şəkil çək.

18. MUSIQİDƏ REAL VƏ QEYRİ-REAL OBRAZLAR

Mixail Qlinka

«Ruslan və Lyudmila» film-operasından fragmentlər

Dahi rus bəstəkarı Mixail İvanoviç Qlinka rus milli opera sənətinin yaradıcısıdır. O, «İvan Susanin», «Ruslan və Lyudmila» adlı operaların, simfonik orkestr üçün «Kamarinskaya», «Vals-fantaziya», «Araqon xotası» və s. kimi əsərlərin, mahnı və romansların müəllifidir. Onu rus musiqisinin atası adlandırırlar. Məşhur rus bəstəkarlarından Aleksandr Porfiryeviç Borodin, Modest Petroviç Musorqski, Nikolay Andreyeviç Rimski-Korsakov onu özləri üçün müəllim hesab etmişlər. Bəstəkar «Ruslan və Lyudmila» operasını dahi rus şairi Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin eyniadlı poeması əsasında yazmışdır. Operada real obrazlarla bərabər, qeyri-real obrazlar da vardır. Əsərin baş qəhrəmanları real obrazlara, Çernomor və cəngavər Baş obrazı isə qeyri-real obrazlara aiddir.

Əsərin qısa məzmunu belədir: Kiyev knyazı Svetozar öz qızı Lyudmilanı cəsarətli cəngavər Ruslana ərə verir. Birdən göy guruldayır, şimşək çaxır, hər yer qaranlığa bürünür. Hər şey bitdikdən sonra yenə səhnə işıqlanır, lakin Lyudmila görünmür. Onu cadugər Çernomor uğurlayıb öz məskəninə aparmışdır. Balaca və uzunsaqqallı Çernomor Lyudmilanın xoşuna gəlmək istəyir. O, bahalı geyimlər geyinib öz nökərləri ilə birlilikdə Lyudmilanın yanına gedir. Bu səhnəni bəstəkar çox qəribə bir musiqi ilə təsvir edir.

Musiqi dinləyək

M.İ.Qlinkanın «Ruslan və Lyudmila» operasından «Çernomorun marşı»

Lakin bu var-dövlət Lyudmilanı sevindirmir və o gözləyir ki, Ruslan gəlib onu xilas edəcək. Həqiqətən də, belə olur və Ruslan böyük maneələrdən keçərək Lyudmilanı Çernomorun əlindən xilas edir.

Notla oxuyaq

«Çernomorun marşı»ndan bir parça

Marş tempində

The musical notation consists of two staves of music. The first staff starts with a C-clef, common time, and a key signature of one sharp. The second staff starts with a G-clef, common time, and a key signature of one sharp. Both staves feature eighth-note patterns.

Məlumdur ki, bəstəkar operasında «İran qızlarının xoru» üçün «Qalanın dibində bir quş olaydım» Azərbaycan xalq mahnısının melodiyasından istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək və onun melodiyasını notla oxuyaq

İRAN QIZLARININ XORU

Andantino.

The musical notation is in common time with a key signature of two sharps. It includes dynamic markings like 'pp' (pianissimo) and 'f' (fortissimo). The melody features sustained notes and eighth-note patterns.

Yeni mahni öyrənək

ANA LAYLASI

I

Şəfqəti nur verib gözlərimizə,
Könül dünyasıdır ana laylası.
Elə bil qarışib sözlərimizə,
Dilin aynasıdır ana laylası.

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.*

Nəqərat:
Ana, ana, ana laylası. (2)

II

Əzəldən «ana»dır əzəl kəlməmiz,
Ay kimi aydındır, göy kimi təmiz.
Müqəddəs şeirimiz, ulu nəğməmiz
Ana laylasıdır, ana laylası.

Nəqərat:

SUALLAR:

1. M.I.Qlinkanın «Ruslan və Lyudmila» operasında *real və qeyri-real obrazlar hansılardır?*
2. «Ruslan və Lyudmila» operasında hansı Azərbaycan xalq mahnısından istifadə olunmuşdur?
3. «Ana laylası» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Ruslan və Lyudmila» əsərindəki qeyri-real obrazların şəklini çək.

19. MÜXTƏLİF DÖVRLƏRDƏ MAHNILARIMIZDA QADIN OBRAZLARI

*«Koroğlu» operasından
fragmənt*

*«Qaçaq Nəbi» filmindən
fragmənt*

Bütün dövrlərdə Azərbaycan qadını zərif olduğunu qədər də qətiyyətli, sədaqətli, bacarıqlı və əməksevər olub. Azərbaycan qadını laylasıyla nəsillərin qanına, canına cəsarət, vətənpərvərlik, səmimiyyət hopdurub. İgid oğullar böyüdüb, onlarla ciyin-ciyinə döyüşə, yaşaya və mübarizə apara biləcək qızlar tərbiyə edib. Azərbaycanın bütün sahələrdə əldə etdiyi uğurlarda onun da öz payı olub. Yurdumuzun şanlı tarixini vərəqləsək, hər səhifəsində qarşımızda bir təkrarsız qadın surəti canlanar: adına möhtəşəm türbə ucaldılan Möminə xatun, Sara (Saray) Xatun, Tutibikə, Xan qızı Natəvan, xalq dastanlarının əfsanəvi qəhrəmanı Koroğlunun Nigarı, Qaçaq Nəbinin Həcəri və digərləri.

1953-cü ildə Fikrət Əmirov Cəfər Cabbarlinin eyniadlı pyesi əsasında «Sevil» operasını yazdı. Bu, bir qadının yeni həyat uğrunda mübarizəsini əks etdirən ilk lirik-psixoloji opera oldu. Elə həmin il əsər Mirzə Fətəli Axundov adına Opera və Balet Teatrında tamaşaşa qoyuldu. 1970-ci ildə bu əsər Cəfər Cabbarlı adına Azərbaycan Dövlət Kinostudiyasında ekranlaşdırıldı.

Musiqi dinləyək

«Sevil» operasının II pərdəsindən «Sevilin etiraz ariyası»

Sevilin bu ariyasını inqilabi hərəkata bir növ çağırış adlandırmaq olar. Sevil öz çadrasını əri Balaşın üstünə ataraq inqilabçılara qoşulur. Əldə etdiyi azadlıq nəticəsində Azərbaycan qadını iqtisadiyyatda, səhiyyədə, pedaqogikada, incəsənətdə çox böyük uğurlar qazandı. Şair, bəstəkar və rəssamlarımız əmək qəhrəmanlarının, məşhur qadın alimlərin, həkimlərin, siyasetçilərin obrazlarını öz əsərlərində yaratmağa başladılar.

Mahnını yada salaq və oxuyaq

QAÇAQ NƏBİ

«Qaçaq Nəbi» Azərbaycan xalq mahnisindən Qaçaq Nəbinin həyat yoldaşı və silahdaşı Həcər xanıma həsr olunmuş bəndi melodiyası ilə birlikdə oxuyaq.

XX əsrin əvvəllərində çadrasını ataraq öz azadlığı və istiqlaliyyəti uğrunda mübarizə aparan Azərbaycan qadınının səsi, artıq XX əsrin sonu — XXI əsrin əvvəllərində UNESCO və ISESCO-nun ali tribunalarından gəlir. O, bu gün cəmiyyətin həyatında mühüm rol oynayır. Məhz UNESCO və ISESCO-nun xoşməramlı səfiri, Azərbaycanın birinci xanımı və Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın timsalında bu gün müasir qadının cəmiyyətdə rolunu müəyyən-ləşdirmək olar.

Yeni mahni öyrənək

AZƏRBAYCAN ULDUZU

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Əjdər Ağayevindir.*

I

Sən elinin mərd qızı,
Zəkalı övladısan.
Azərbaycan ulduzu —
Şərəfisən, adısan.

Nəqərat:

Adın kimi özün də,
Mehribansan, mehriban.
Sevirsən usaqları,
Dilində daim can, can.

II

Sevir səni xalqımız,
Ellər sənə can deyir.
Yaşa, var ol, qur-yarat,
Bizim Mehriban, — deyir.

Nəqərat:

Tikdirdiyin hər məktəb,
Müdrilik əməlidir.
Sağlığında qurdüğün,
Əbədi heykəlindir.

SUALLAR:

1. «Sevil» operasının müəllifləri kimdir?
2. «Sevil» operasında qadın azadlığı uğrunda mübarizə aparan kimdir?
3. «Azərbaycan ulduzu» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Qəhrəmanlar anası» mövzusunda şifahi təqdimat et.

20. NOVRUZ BAYRAMI VƏ MUSİQİ

Novruz xalqımızın çox sevimli milli bayramıdır. Bəzi qədim inanclara görə kainat dörd ünsürdən — su, od, torpaq və küləkdən yaranıb. Xalqımız bu ünsürlərin hər birini simvolizə edən dörd Novruzöncəsi çərşənbəni böyük sevinclə qarşılıyır:

Birinci su çərşənbəsidir — Günəşin hərarətindən buzlar əriyir, çaylara tökülür. Torpaq isinməyə başlayır. Qızlar bulaq başına çıxır, gətirdikləri sudan həyət-bacaya çiləyirlər.

İkinci od çərşənbəsidir — bahara doğru torpaq isindikdə bar vermək, məhsul bitirmək üçün hazırlanır. Tonqallar qalanır, alov torpağı isidir.

Üçüncü yel çərşənbəsidir — yel əsib oyanmış torpağı oxşayır, yaza həsrət budaqlarda tumurcuqlar yumrulanır.

Dördüncü torpaq çərşənbəsidir — su ilə islanmış, günəşlə isinmiş, küləklə canlanmış torpaq əkinə hazırlıdır. İlk yaz əkinin torpaq çərşənbəsi günü başlanır.

Bu çərşənbələrdən sonra el Novruzu qarşılıyır. Hər yanda bayram şənlikləri keçirilir, xonçalar bəzədirilir. Bayram gecəsi hər bir evdə plov dəmə qoyulur. Bütün Novruz hazırlıqları bəstəkar Oqtay Kazımının «Bayram olsun» mahnısında öz əksini tapır.

Musiqi dinləyək

Bayram olsun

*Musiqisi Oqtay Kazımının,
sözləri Ramiz Heydərindir.*

«Bayram olsun» mahnisı 6/8 metrik ölçüyə malik olub, xaraktercə oynaq, şəndir. «Bayatı-Şiraz» Azərbaycan klassik müğamı intonasiyalarında səslənən bu mahnı, həm də rəqs xarakterli olduğu üçün onun təranələri altında rəqs edilir. Ona görə «Bayram olsun» mahnisını mahnı-rəqs adlandırmaq olar.

Notla oxuyaq

Mehriban Əhmədova. «Bayram mahnısı»ndan bir parça

Allegretto

Sözləri Fikrət Qocanındır.

Bugünsən bay - ra - mı - dir el - lə - rin, La - lə - lər,
 bay - ra - ğı - dir çöl - lə - rin. Çöl - lər - dən gül yi - ğa - gım,
 dost - la - rim, Ça - la - ğın, oy - na - ya - ğım, dost - la - rim.

Yeni mahnı öyrənək

NOVRUZ GƏLİB

*Musiqisi Cavanşir Quliyevin,
sözləri Ramiz Rövşənindir.*

I

Novruz gəlib, yaz gəlib,
Bir əlində saz gəlib.
Bir əlində xonçası,
Açıb gülün qönçəsi.

II

Kosa, sən də gəlsənə,
Gəlib salam versənə.
O torbanı ver görək,
Yumurtalar rəngbərəng.

Nəqərat:

Bülbülə avaz gəlib, (2)
Novruz gəlib, yaz gəlib. (2)

Nəqərat:

Hər biri can dərmanı, (2)
Ver dolduraq torbanı. (2)

III

Novruza bax, yaza bax,
O əriyən buza bax.
Sellər axır şırhaşır,
Çöllər olub yamyaşıl.

Nəqərat:

Ot bitir, yemlik bitir, (2)
Keçəl başa tük bitir. (2)

SUALLAR:

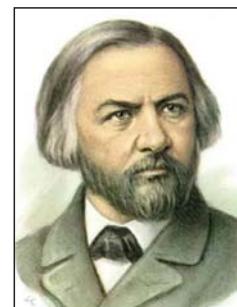
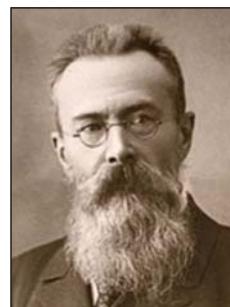
1. «*Bayram olsun*» mahnısı haqqında nə bilirsən?
2. Xalqımız Novruz çərşənbələrini necə bayram edir?
3. «*Novruz gəlib*» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Novruz və el adətləri» mövzusunda şifahi təqdimat hazırla.

ÖZÜNÜ YOXLA

Mövzu ilə əlaqədar dinlədiyin əsərlərin müəlliflərini şəkillərinə görə təyin et.

TESTLƏR

1. «Koroğlu» ariyasını oxuyan müğənninin səsi necə adlanır?

- a) Bas b) Tenor c) Soprano d) Alt

2. Simli alətlər orkestrində neçə cür alət iştirak edir?

- a) 5 b) 4 c) 3 d) 2 e) 1

3. Fa-minor qammasında neçə bemol işarəsi var?

- a) 5 b) 4 c) 3 d) 2

4. İ.S.Baxın «Zarafat» əsəri necə əsərdir?

- a) Homofonik b) Polifonik

5. Serenada janrı harada yaranmışdır?

- a) Azərbaycanda b) Fransada c) İtaliyada

6. «Qar qız» operasının müəllifi kimdir?

- a) Qara Qarayev b) Fikrət Əmirov c) N.Rimski-Korsakov

IV. AZƏRBAYCAN XALQ VƏ PROFESSIONAL MUSİQİSİ VƏHDƏTDƏ

21. «ŞÜŞTƏR» MUĞAMI

Arif Babayev

Şəfiqə Eyvazova

Alim Qasımov

«Şüştər» əsas Azərbaycan muğam dəsgahlarına aiddir. «Şüştər» bir muğam növü olmaqla, eyni zamanda dünya, kainat mənasını verir. Üzeyir Hacıbəyli «Şüştər» haqqında yazır: «Bədii-ruhi təsir cəhətdən bu muğam dinləyicidə dərin kədər hissi oyadır». Bu muğamda xalqımızın keşməkeşlərlə dolu həyatı bir anlığa göz öünüə gəlir. Onu da əlavə edək ki, «Şüştər»i dinlədikdə insan xəyalala dalır, düşünür. Bu muğamın bəzi bölmələri insanda ruh yüksəkliyi də yaradır.

«Şüştər» məqam-lad kimi də Azərbaycanda təşəkkül tapmış, yeddi əsas məqam-laddan biridir. Bir çox xalq mahnı və rəqsləri, həmçinin təsnif və rənglər, eləcə də «Ovşarı», «Heydəri» kimi zərbi-muğamlar məhz «Şüştər» ladına əsaslanır. Hazırda xanəndələr və sazəndələr tərəfindən ifa olunan «Şüştər» daha da cilalanmış və müstəqil muğam dəsgahına çevrilmişdir.

«Şüştər»in ifası bəmdən deyil, səsin orta diapazonundan başlayır və sonra birbaşa zilə keçir. «Şüştər»in ən gözəl ifaçısı mərhum muğam ustası Seyid Şuşinski olub.

Arif Babayev, Canəli Əkbərov, Alim Qasımov kimi xanəndələrimiz bu muğamı özünəməxsus temperament və incəliklə oxuyurlar. «Şüştər» muğamının instrumental şəkildə konserṭ ifası da dəb halını almışdır. Bu muğamın kamança və balaban musiqi alətlərində ifası da-ha geniş yayılmışdır. Bu musiqi alətlərində «Şüştər» olduqca tərvətli, yumşaq səslənir, qəlbləri riqqətə gətirir.

«Şüştər» muğamının səs sırasını notla oxuyaq

Musiqi dinləyək

«Şüştər» muğamından «Mayeyi-Şüştər»

Kamançada ifa edir Xalq artisti Şəfiqə Eyvazova

Bunu da bilin

Bəstəkarlarımız çox zaman xalq musiqi nümunələrindən, o cümlədən müğamlarımızdan öz əsərlərində istifadə edirlər. Məsələn, böyük Azərbaycan bəstəkarı, Xalq artisti Fikrət Əmirov özünün «Sevil» operasında II pərdədəki «Sevilin ariyası»nda məhz «Şüstər» müğamından istifadə edib.

Notla oxuyaq

«Sevilin ariyası»ndan bir parça

Ariyanın ilk frazalarının not yazısına diqqət yetirək və onu notla oxuyub «Şüstər» müğamı ilə müqayisə edək.

Andante sostenuto

The musical notation is in 3/4 time, A major (one sharp). The lyrics are:

Ay - ri düş - dum Gün-dü - züm- dən, sən - siz
ağ - lar a-nan, ya-zıq a-nan, ay a - man, Gün - düz oğ - lum,
gəl. öm - rüm, gü - nüm gəl.

Hər iki melodianın intonasiyaları bir-birini təkrar edir.

Yeni mahni öyrənək

ANA KÜR

Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Teymur Elçinindir.

I

Təpelərdən, dərələrdən axan Kür,
Dalğa-dalğa baş qaldırıb baxan Kür,
Sinəsinə ulduzları taxan Kür.

Nəqərat:

Söhbətin şirin olur,
Suların sərin olur,
Ürəyimə tökülmür,
Ana Kür, ana Kür.

II

Gürcüstanı qucaqlayan qolumsan,
Qardaş elə gur işıqlı yolumsan,
Sədaqətlə, məhəbbətlə dolmusan.

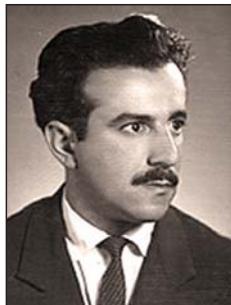
Nəqərat:

SUALLAR:

1. «Şüstər» müğamı haqqında nə bilirsən?
2. Hansı bəstəkar öz operasında «Şüstər» müğamından istifadə edib?
3. «Ana Kür» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Eşitdiyin müğamlar haqqında şifahi təqdimat et.

22. AZƏRBAYCAN MUĞAMLARI VƏ XOR

*Nazim
Əliverdibəyov*

Azərbaycan klassik muğamları Azərbaycan xalq üçlüyü, xalq çalğı alətləri ansamblının müşayiəti ilə xanəndə tərəfindən ifa olunmaqla bərabər, həm də solo instrumental şəkildə (ayrı-ayrı Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin ifasında) ifa olunur.

Bunlardan əlavə, muğamlarımızın xor kollektivi (a kapella) tərəfindən ifa variantları da mövcuddur. Bu əsərləri respublikamızda ilk dəfə yaranan istedadlı bəstəkar Nazim Əliverdibəyov («Bayatı-Şiraz») və bəstəkar Oqtay Rəcəbov («Segah») olmuşlar. Nazim Əliverdibəyov, eyni zamanda «Bayatı-Şiraz» muğamını orqan aləti üçün də işləmişdir.

A kapella

Orqan

Musiqi dinləyək

**«Bayatı-Şiraz» (a kapella üçün)
«Bayatı-Şiraz» (orqan aləti üçün)**

Bunu da bilin

Dahi alman bəstəkəri İ.S.Baxın «Orqan üçün re minor Tokkata və Fuqa» əsərində də Azərbaycan klassik muğamı olan «Bayatı-Şiraz»ın intonasiyaları duyulur.

Musiqi dinləyək

**«Orqan üçün re minor Tokkata və Fuqa»
əsərindən bir parça**

Notla oxuyaq

Nazim Əliverdibəyov.

«Bayatı-Şiraz» (a kapella) əsərindən melodiya

Moderato ad libitum

Bunu da bilin

Azərbaycan vokal musiqisi, ümumiyyətlə, vokal musiqisi təksəslə olmaqla bərabər, həm də iki, daha çox səslə şəklində ifa oluna bilər. Səslər öz əlamətlərinə görə müxtəlif olur. Uşaq xorunda yüksək zil səslər diskant, qadın xorunda soprano, kişi xorunda isə tenor adlanır.

Aşağı bəm səslər uşaq və qadın xorunda alt, kişi xorunda isə bariton, bas adlanır. Əgər xor kollektivi müşayiətsiz oxuyursa, ona «a kapella» deyilir.

Yeni mahnı öyrənək

BAHAR NƏĞMƏSİ

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

I

Qanad çal çəmənlərdə, söz, bahar!
Ellərə gəl, incilər düz, bahar!
Bülbül öpüb gülləri, dost desin,
Gül qızartsın busədən üz, bahar.

II

Gəz, dolan gülüstanı yel kimi,
Danışdır könülləri tel kimi.
Sevinc ver, sevinc gətir hər elə,
Sevinsin aləm bu şən el kimi.

SUALLAR:

1. *Muğam əsasında yazılmış ilk xor əsərləri hansı bəstəkar-lara məxsusdur?*
2. *İ.S.Bax hansı əsərində «Bayatı-Şiraz» muğamından istifadə etmişdir?*

TAPŞIRIQ: Bahar fəslinə aid eşitdiyiin mahnıların və müəlliflərinin adlarını yadına sal.

23. AZƏRBAYCAN MUĞAMLARI VƏ SİMFONİK ORKESTR

Fikrət Əmirov

Niyazi

Süleyman Ələsgərov

Azərbaycan klassik müğamlarının bir qismi simfonik orkestrin ifasında da səslənir ki, buna simfonik müğamlar deyilir. Simfonik müğam janrının ilk yaradıcısı böyük Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Əmirov olmuşdur. Böyük bəstəkar 1948-ci ildə «Kürd-ovşarı» və «Şur» simfonik müğamlarına görə «Dövlət mükafatı»na layiq görülmüşdür. Onun ardınca böyük dirijor və bəstəkar, maestro Niyazi

Simfonik orkestr

«Rast», ondan bir qədər sonra isə Xalq artisti, bəstəkar Süleyman Ələsgərov «Bayatı-Şiraz» simfonik müğamlarını araya-ərsəyə gətirdilər. XX əsrin sonları, XXI əsrin əvvəllərində bəstəkar Tofiq Bakıxanovun «Nəva», «Hümayun», «Dugah», Vasif Adıgözəlovun «Segah» simfonik müğamları da işıq üzü gördü.

Məhz bu əsərlərlə adıçəkilən bəstəkarlarımız Şərqlə Qərb musiqisi arasında körpü saldılar. Doğrudan da, Şərq musiqisi Qərb simfonik orkestrinin ifasında çox ecazkar səslənir. Məhz bu baxımdan bu simfonik müğamlar çoxlu sayda Avropa ölkələrində və ABŞ-da dəfələrlə səslənərək dinləyiciləri heyran etdi.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. «Kürd-ovşarı» simfonik müğamından bir parça

Notla oxuyaq

«Kürdü» şöbəsinin melodiyası

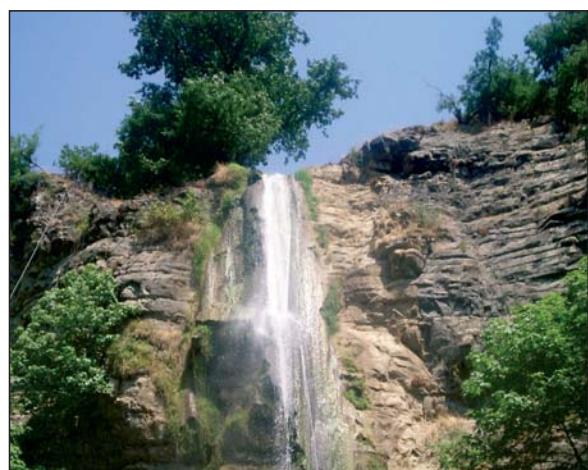
Allegro grazioso

«Şur» simfonik müğamının girişindən bir parça

Moderato

A musical score excerpt in G major, 4/4 time. It features four measures of music for a single melodic line. The notation includes eighth and sixteenth note patterns, dynamic markings like '3' (trill) and '(>)', and rests. Measure 1 starts with an eighth note followed by a sixteenth note, then an eighth note, and so on. Measures 2-3 continue the rhythmic pattern, and measure 4 ends with a sixteenth note followed by a rest.

«Şur» simfonik müğamında Azərbaycanın zəngin təbiəti musiqi dili vasitəsilə çox gözəl təsvir olunur.

Bunu da bilin

Ən iri diapazona malik olan orkestr simfonik orkestrdir və onun tərkibində dörd qrup musiqi aləti olur:

- 1) Ağac nəfəs alətləri qrupu: fleyta, qoboy, klarnet, faqot;*
- 2) Mis nəfəs alətləri qrupu: valtorna, truba, trombon və tuba;*
- 3) Zərb musiqi alətləri qrupu: litavralar, cürbəcür barabalar, ksilosfon, celesta, vibrafon və s.*
- 4) Simli musiqi alətləri qrupu: I və II skripkalar, altlar, violonçellər, kontrabaslar.*

Yeni mahnı öyrənək

ŞƏNLİK MAHNISI

*Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Hikmət Ziyənindir.*

I

Gəlin, gəlin, uşaqlar,
Şənlik edək biz yenə.
Şirin nəğmə oxuyaq
Bu sevimli Vətənə.

II

Qarmon səsi çağırır,
Bu gün bizi şənliyə.
Təzə mahnı oxuyaq,
Olsun sizə hədiyyə!

Nəqərat:

Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var. (2)

Nəqərat:

Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var. (2)

III

Süfrəmizdə qoy olsun,
Təbiətin neməti.
Min illərlə yaşasın,
Azərbaycan milləti.

Nəqərat:

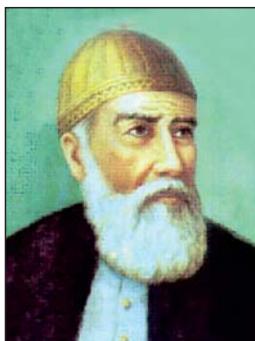
Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var. (2)

SUALLAR:

- 1. Hansı simfonik muğamları tanıyırsan?*
- 2. İlk simfonik muğamlar və onu yaradan bəstəkar haqqında nə bilirsən?*
- 3. Simfonik orkestr haqqında nə bilirsən?*

TAPSIRIQ: Dinlədiyin simfonik muğamlar haqqında şifahi təqdimat hazırla.

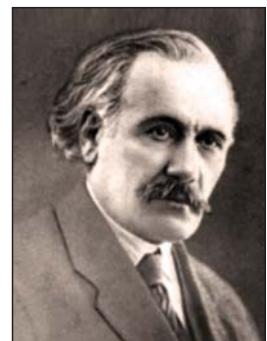
24. MUĞAMLAR VƏ MİLLİ AZƏRBAYCAN OPERASI

*Məhəmməd
Füzuli*

*Üzeyir
Hacıbəyli*

*Əbdürrəhim bəy
Haqverdiyev*

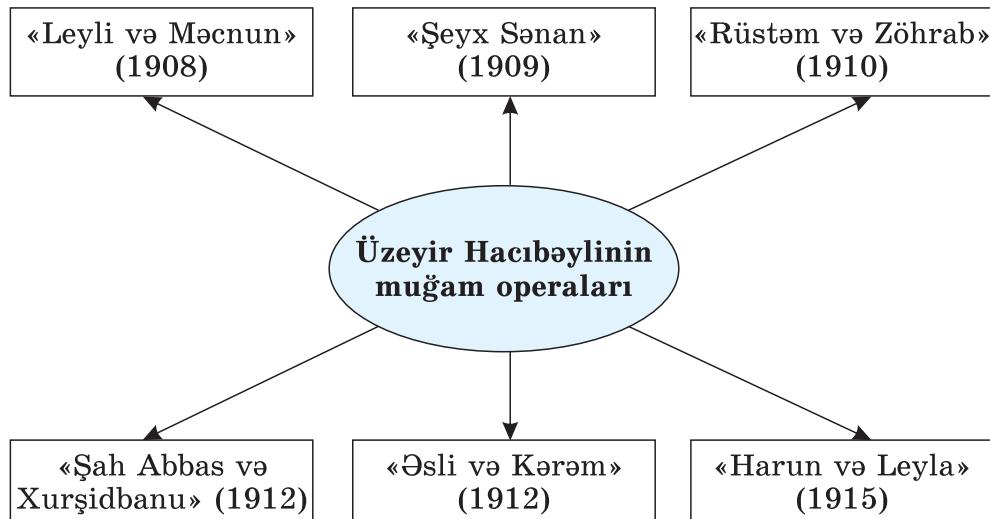
*Hüseyn
Ərəblinski*

*Hüseynqulu
Sarabski*

Azərbaycan professional musiqi mədəniyyəti tarixinə qızıl hərf-lərlə yazılmış bir gün var — 25 yanvar 1908-ci il. Məhz bu gündə dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəylinin Məhəmməd Füzulinin poeması əsasında yazdığı «Leyli və Məcnun» operası Bakıda milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin teatrında tamaşaşa qoyuldu. Bununla da, Azərbaycanda və bütün Şərqdə opera sənətinin bünövrəsi qoyuldu. O gündən bu günədək 100 ildən artıqdır ki, bu opera səhnədədir. Operanın ilk tamaşasının dirijoru, tanınmış dramaturq və yazıçı Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, rejissor Hüseyn Ərəblinski, Məcnun rolunun ifaçısı aktyor Hüseynqulu Sarabski, Leyli rolunu oynayan gənc çayçı oğlan Əbdürrəhim Fərəcov idi. Üzeyir Hacıbəyli özü isə orkestrdə skripka çalırdı.

Bəstəkar operada muğamlardan geniş istifadə etdiyi üçün operaya muğam operası adı verildi. Operada muğamlarla yanaşı, mərsiyələrdən, xalq rəqslərindən də istifadə edilmişdir. Üzeyir Hacıbəylinin muğam operaları aşağıdakı sxemdə öz əksini belə tapmışdır.

Musiqi dinləyək

**«Leyli və Məcnun» operasının I pərdəsindən
Qeyslə (Məcnunla) atasının muğam üstündə
ifalarından bir parça**

Bunu da bilin

Bu operadan sonra bəstəkar Müslüm Maqomayev özünün «Şah İsmayıł» operasında Üzeyir Hacıbəylinin ənənələrini davam etdirərək muğamlardan istifadə etdi.

Zülfüqar Hacıbəyovun «Aşıq Qərib», Şəfiqə Axundovanın «Gəlin qayası» operalarında da muğamlardan geniş istifadə olunmuşdur.

O zaman səhnədə qadın aktrisalar olmadığından qadın rollarını kişilər ifa edirdi. «Leyli və Məcnun»un sonrakı tamaşalarında Leyli rolunu Əhməd Ağdamski oynayırıdı.

*Hüseynqulu Sarabski
Məcnun rolunda*

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

«Gəlin qayası» operasından «Gülbaharın mahnısı»

Moderato

Ax, ay bu - laq, şı - rin, şı - rin həm dad - li - san,
həm de sə - rin. 1. 2. 3. 3.
rin, se-vin-ci- sən, bu el - lə - rin.

Ax, ay bu - laq, ax, ay bu - laq, ax, ax, ax, ay bu - laq.

Mahnını yada salaq və oxuyaq

VƏTƏNİMSƏN

*Musiqisi Ramiz Mirışlinin,
sözləri Fikrət Qocanındır.*

I

Dağ güləri min rəng çalır xalı kimi,
Bənövşələr gözəllərin xalı kimi.
Nəğmələr də dodaqların balı kimi,
Şirnləyir dodaqları səhər-axşam.

Nəqərat:

Ana torpaq, ana diyar, sən mənim sən,
Ömrüm, günüm, ruhum, canım, Vətənim sən.

II

Göllərində öz şəklini ceyran öpər,
Örpək kimi dumanları dağlar örter.
Dağlarının ağ saçından zaman ötər,
Abşeronun Xəzər üstə yanan bir şam.

Nəqərat:

SUALLAR:

1. *Muğamla operanın hansı əlaqələri var?*
2. *İlk muğam operası nə vaxt və kim tərəfindən yazılmışdır?*
3. *«Vətənim sən» mahnısının müəllifləri kimdir?*

TAPŞIRIQ: «Vətənim sən» mahnısının məzmununa və xarakterinə uyğun şəkil çək.

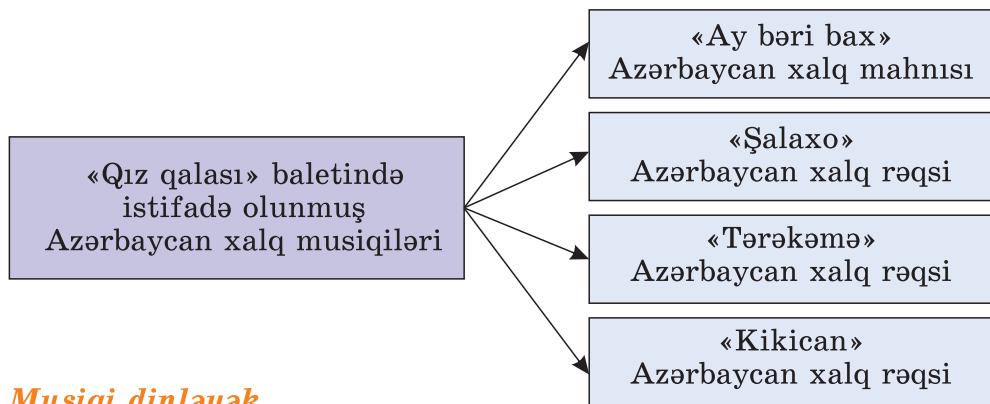
25. AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSLƏRİ VƏ BALET

*Əfrasiyab
Bədəlbəyli*

XVIII əsrin əvvəllərində İtaliya, Fransa və s. kimi ölkələrdə sərbəst janra çevrilən balet latin-cadan ballo, yəni rəqs edirəm sözündən götürülən səhnə əsəridir. Musiqinin balet janrında çox böyük rolü vardır. Belə ki, baletdə musiqi rəqs və pantomimani müşayiət etməklə bərabər, eyni zamanda əsərin dramatik məzmununu özündə əks etdirir. Azərbaycan baletinin yaranma tarixi Xalq artisti, bəstəkar Əfrasiyab Bədəlbəylinin adı ilə bağlıdır. 1940-cı ildə «Qız qalası» adlı baletin Bakıda tamaşa-yaya qoyulması ilə o, Azərbaycanda bu janrın bünövrəsini qoydu. «Qız qalası» baletində bəstəkar xalq mahnılarımızdan, muğam təsniflərindən, həm də Azərbaycan xalq rəqslərindən geniş istifadə etmişdir. Məsələn, mahnı-rəqs janrında olan «Ay bəri bax», sırf Azərbaycan xalq rəqsi olan «Şalaxo», «Tərəkəmə», «Kikican» kimi musiqi nümunələri simfonik orkestrin ifasında «Qız qalası» baletinə xüsusi gözəllik verir.

Bəstəkarın Məmməd Səid Ordubadinin librettosu əsasında yazdığı «Nizami», özünün librettosu əsasında «Söyüdlər ağlamaz» operaları, Nəsiminin qəzəlləri əsasında «Xoreoqrafik freskalar» və s. əsərləri dinləyicilərin böyük rəğbətini qazanmışdır.

«Tərəkəmə» Azərbaycan xalq rəqsindən bir parça

Allegretto

Hər iki musiqinin melodiyası eyni olsa da, ifa tərzləri müxtəlifdir. Əgər tək bir musiqi alətinin ifasında «Tərəkəmə» və «Şalaxo» rəqsleri, sadəcə, bir və ya bir neçə rəqqasın rəqsini müşayiət edirəsə, simfonik orkestrin ifasında səslənən bu rəqsdə xüsusi təravət, incəlik, dolğun səslənmə duyulur.

Bunu da bilin

Balet janrında XX əsrin ortalarında yaranmış Qara Qarayevin «Yeddi gözəl» və «İldirimiли yollarla», Fikrət Əmirovun «1001 gecə», Arif Məlikovun «Məhəbbət əfsanəsi» əsərləri dün-ya baleti sənətinin qızıl fonduna daxil edilmişdir.

Musiqi dinləyək

**«Qız qalası» baletində istifadə edilmiş
«Şalaxo» rəqsindən bir parça**

Yeni mahnı öyrənək

ŞƏHƏRİMİZ

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.*

I

Yer üzündə şəhər olmaz,
Bizim gözəl şəhər kimi.
Gecələri işıqlıdı,
Al günəşli səhər kimi.

II

Abidələr qalxıb göyə,
Hər meydanda, meydançada.
Gülümsəyir qərənfillər,
Qızılıgüllər hər bağçada.

Nəqərat:

Bakı, canım Bakı,
Fəxrim, şanım Bakı!
Döyünen ürəyim,
Canım Bakı, qanım Bakı!

Nəqərat:

Bakı, canım Bakı,
Fəxrim, şanım Bakı!
Döyünen ürəyim,
Canım Bakı, qanım Bakı!

Mahnı sol minor tonallığında, 6/8 xanə ölçüsündədir. Rəqs xarakterlidir. Şən və oynaq olduğu üçün onu mahnı-rəqs janrına aid etmək olar. Mahnı klassik Azərbaycan muğamı olan «Bayati-Şiraz» intonasiyaları üzərində səslənir.

Azərbaycan xalq musiqisində mahnı-rəqs janrına çox rast gəlinir.

SUALLAR:

1. *Balet janrı haqqında nə deyə bilərsən?*
2. *«Qız qalası» baleti haqqında nə bilirsən?*
3. *«Şəhərimiz» mahnısının xarakteri necədir?*

TAPŞIRIQ: Doğma şəhərimiz Bakıya həsr olunmuş mahnılar haqqında şifahi təqdimat et.

26. AZƏRBAYCAN XALQ MUSIQİSİ VƏ OPERETTA

«Arşın mal alan»
filmindən fragmənt

«O olmasın, bu olsun»
filmindən fragmənt

Operetta komediya məzmunlu, simfonik orkestrin müşayiəti ilə musiqili-rəqs səhnələrindən və danışlıq epizodlarından ibarət səhnə əsəridir. XIX əsrin ortalarında Fransada yaranan və sərbəst janr kimi məşhurlaşan bu musiqili səhnə əsərləri əvvəlcə bütün Avropaya daha sonra Rusiyaya və Amerika Birləşmiş Ştatlarına yayılır.

Azərbaycanda bu janrin yaranması dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəylinin adı ilə bağlıdır. Onun 1913-cü ildə yazdığı «Arşın mal alan» operettası bütün dünyada məşhur bir əsərə çevrildi. Bu operetta sonralar bir sıra xarici ölkələrdə tamaşa qoyularaq dünya şöhrəti qazandı və respublikamızda bu əsər iki dəfə film şəklində çəkildi. Bundan əlavə, bəstəkarın yaratdığı «O olmasın, bu olsun» (Məşədi İbad) və «Ər və arvad» operettaları da xalq tərəfindən sevildi.

Bunu da bilin

O dövrdə əsərin dinləyicilər tərəfindən tez qavranılması üçün Üzeyir Hacıbəyli «O olmasın, bu olsun» operettasında xalq mahnılarından və rəqslərindən məharətlə istifadə etmişdir. Məsələn, Məşədi İbadın Gülnaz və qulluqçu Sənəmlə oxuduğu trioda «Hüsniy bağında» adlı xalq mahnısının həm melodiyasından, həm də sözlərindən istifadə etmişdir. Operettadakı hamam səhnəsində səslənən «Hamamın içində» adlı kişi xoru tərəfindən oxunan mahnının musiqisi də Cənubi Azərbaycan aşıqlarına aiddir.

Musiqi dinləyək

Məşədi İbad və Gülnazla Sənəmin triosu

Bunu da bilin

Trio üç musiqiçinin birlikdə ifası deməkdir. Dinlənilən trio – vokal triosu adlanır. Bu musiqi nümunəsinin bəndini Məşədi İbad, nəqəratını isə ikisəsli kimi Gülnazla Sənəm ifa edir.

Notla oxuyaq

HÜSNÜ BAĞINDA (Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto

Hüs - nü ba - ğın - da gə - zə - sen, gü -
lü sün - büл də - rə - sən, sən ki - mi bir gö -
zə - li, ba - ğın i - çin - də gö - rə - sən.

Bəstəkar «Məşədi İbad»ın mahnısı və «Məşədi İbadla Rüstəm bəyin dueti»ndə «Darçını» və «Uzundərə» Azərbaycan xalq rəqslerindən istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək və «Darçını» rəqsi ilə müqayisə edək

Məşədi İbadla Rüstəm bəyin dueti

Bunu da bilin

Duet iki musiqiçinin birgə ifasıdır. «Məşədi İbadla Rüstəm bəyin dueti» vokal duet adlanır.

Yeni mahni öyrənək

GƏNCLİK NƏĞMƏSİ

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Cahangir Məmmədovundur.*

I

Solo: Qüdrətindən uçur dağlar,
Qollarında el gücü var. Hey!

Xor: Xam torpağa verir bahar. Hey!
Bizim polad birliyimiz,
Azad, xoşbəxt gəncliyimiz.

II

Solo: O qalxanda polad ata,
Haray düşər kainata. Hey!

Xor: Bu işıqlı, şən həyata. Hey!
Bir zinətdir birliyimiz,
Azad, xoşbəxt gəncliyimiz.

III

Solo: Bahar gülür nəğməsində,
Yer isinir nəfəsində.

Xor: Əmək-hünər cəbhəsində
Mərd əsgərlər birliyimiz,
Azad, xoşbəxt birliyimiz.

Marş tempində olan bu mahni 2/4 xanə ölçüsünə malikdir və re minor tonallığında səslənir. Melodiyası yarımlı, çərək, səkkizlik, onaltılıq notlardan yaranıb. Mahni solo və xor üçün yazılib. Bu mahni insanda mübarizə, əməksevərlik və dostluq hisləri aşılıyor.

SUALLAR:

- 1. Operetta nədir?**
- 2. Üzeyir Hacıbəyli «Məşədi İbadın Gülnaz və qulluqçu Sənəmlə triosu»nda hansı xalq mahnisindən istifadə etmişdir?**
- 3. «Məşədi İbadla Rüstəm bəyin dueti» hansı janra aiddir?**

TAPŞIRIQ: Üzeyir Hacıbəylinin operettalarında istifadə olunmuş xalq musiqiləri ilə əlaqədar şifahi təqdimat hazırla.

27. 28 MAY — RESPUBLİKA GÜNÜ VƏ MUSİQİ

Vətənimizin tarixi günləri və bayramları sırasında çox böyük əhəmiyyət kəsb edən — Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaranma günüdür. 1918-ci il may ayının 28-də Azərbaycan Milli Şurası İstiqlal Bəyannaməsi ilə Azərbaycanda Demokratik Respublikanın yaradıldığını bildirdi və respublikanı tanıyan ilk ölkə Türkiyə dövləti oldu. Azərbaycan Demokratik Respublikası müsəlman Şərqində ilk parlamentli respublika, hüquqi və dünyəvi dövlət nümunəsi oldu. Cənubi Qafqazda müstəqillik əldə etmiş zəngin yeraltı və yerüstü sərvətləri olan bu ölkəni sevməyənlər müstəqilliyimizə qarşı çıxdılar. 1920-ci ilin aprel ayının 28-də Azərbaycan yenidən rus ordusuna tərəfindən işğal olundu. 70 il sürən əsarətdən sonra 1991-ci ilin oktyabr ayının 18-də Vətənimiz yenidən öz müstəqilliyini qazandı. Hər il mayın 28-də ölkəmizdə Respublika Günü böyük bir təntənə ilə qeyd olunur. Azərbaycan bəstəkarları da Respublika Günü münasibətilə çoxsaylı mahnı, kantata, oratoriya, opera və simfonik əsərlər yazıb. Bu əsərlərdən biri də Xalq artisti, bəstəkar Oqtay Zülfüqarovun «Şənlən, mənim xalqım» uvertürasıdır.

Musiqi dinləyək

Şənlən, mənim xalqım

Musiqisi Oqtay Zülfüqarovundur.

Oqtay Zülfüqarovun bu əsərini Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operasının uvertürası ilə müqayisə etmək olar. Belə ki, musiqinin xarakteri, milliliyi, dramaturgiyası və quruluşu cəhətdən bu iki əsər bir-birinə çox yaxındır.

Notla oxuyaq

Üzeyir Hacıbəyli. «Milli marş» mahnısından bir parça

Marş tempində

Yeni mahnı öyrənək

BİZ QƏLƏBƏ ÇALMALIYIQ

I

Silahlanın, oğlum, qızım,
Biz qələbəçalmalıyıq!
Can evinə siğmır arzum,
Bundan hali olmalıyıq,
Biz qələbəçalmalıyıq!

*Musiqisi Süleyman Ələsgərovun,
sözləri Qurban Musayevindir.*

Nəqərat:

Şən Qarabağ mahalının,
Şuşamızın, Xocalının,
Min İsmətin, min Alının
Qisasını almalıyıq,
Biz qələbəçalmalıyıq.

II

Düşmən bizi bilsə tək də,
Əl qalmasın yad ətəkdə,
Qaçmaq olmaz, lap ölsək də,
Yurdumuzda qalmalıyıq,
Biz qələbəçalmalıyıq!

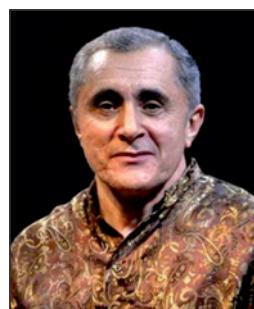
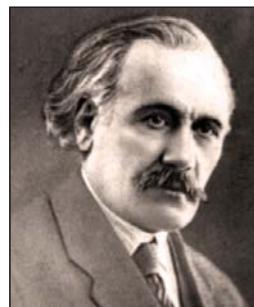
Nəqərat:

SUALLAR:

1. «Müstəqillik günü» haqqında nə bilirsən?
2. Oqtay Zülfüqarovun, Respublika Günüñə həsr olunmuş uvertürasının adı nədir?
3. «Biz qələbəçalmalıyıq» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Mövzu ilə əlaqədar ifaçıları və bəstəkarları şəkillərinə görə təyin et.

SİNİF KONSERTİNƏ HAZIRLIQ

MAHNI REPERTUARI

İSTİQLAL BAYRAMI

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Valeh Mirzəninidir.*

Marş tempində

Çi - çək - lən - di e - li - miz, nur sə - pil - di üz - lə -
rə. Ta - le - nin bu töh- fə - si qis-mət ol - du biz - lə -
-rə!.. Düz niy - yət - li - sən bu dün - ya - da
sən, ey mə - nim a - na Və - tə - nim!

Nəqərat: Xor

AZƏRBAYCAN ƏSGƏRİ

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Pənah Əliyevindir.*

Mars tempində

Sa-bah-la-rın zə-fə-ri, A-zər-bay-can əs - gə - ri.
Qov Və-tən-dən düş-mə-ni, A-zər-bay-can əs - gə - ri.
Nəqərat
Qəm li - ba - si gey-mə-sin Bi-zim çi-çək - li dağ-lar.
Gül-lə sə-si, top sə - si E-şit-mə-sin u - şaq - lar.
Sa-bah-la-rın zə - fə - ri, A-zər-bay-can əs - gə - ri.

BAĞÇADA GÜL (Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

1. Şəfəq sa-çır gül bi-zə, bəh - bəh nə gö - zəl o-lur!
Çi-xaq tar-la - ya, dü-zə, bəh - bəh, nə gö - zəl o-lur!
Qız-lar, bu al sə - hər-lə, Gə - lin du-raq üz - ü-zə.
Bağ - ca-la-r gül a - çır, Bül-bül-lər dil a - çır.
Yer ge-yir al - el - van, bəh - bəh, nə gö - zəl.

AZADLIQ MARŞI

*Musiqisi «Heyratı» zərbi-muğamı,
sözləri Elçin Mirzəbəylinindir.*

Marş tempində

Ey u - lu Və - tə - nim, doğ - ma tor - pa - ğım,
Var tü - kən - məz o - dun, sön - məz o - ca - ğım.
A - zad - li - ğa çıx - maq ü - çün qalx - sin bay - ra - ğın.
Qalx a - ya - ğa, mil - lət, bog - ma - sin - lar sə - si - mi - zi.

BAKİ HAQQINDA MAHNI

*Musiqisi Vasif Adıgözəlovun,
sözləri Rəsul Rzanındır.*

Moderato

Xə - zə - ri - min si - ne - si Gah zil, gah da
 bəm o - lur. Yar - paq - la - rın, gül - le - rin Ni -
 ye her - dən nəm o - lur? Sən - dən ay - ri dü - şən - de
 Kön - lüm do - lu qəm - o - lur.
 Sən - dən ay - ri dü - şən - de Kön - lüm do - lu

qəm o - lur. Qu - ca - ğın - da Xə - zə - rin Ya-

tib din - cə - lən Ba - ki. Qa - ri, çis - kin, ya - ğı -

Şı 1. Əy - ri, kön - də - lən Ba - ki.

İÇƏRİŞƏHƏR

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Sevinc Nuruqızınınındır.*

Moderato

Daş - la - rın - da gə - ziş - sin Gi - la - va - rın si - ğa - hı.

Ba - kı - min min il - lər - dən Gə - lən şı - rin na - ğı - hı.

Sə - ni çox se - vi - rəm, çox, Hə - ya - tı - min, qəl - bi - min,

Ru - hu - mun iç şə - hə - ri, 1 Qə - dim İ - çə - ri - şə - hər!

2. Qə - dim İ - çə - ri - şə - hər, Su - suz - luq - dan ya - nan - da Do - da - ğın, iç Xə - zə - ri. Xəz - ri, əs, al. qoy - nu - na, Mə - nim - lə keç şə - hə - ri.

mf

Çək mə-ni nə-fəs ki-mi Kök-sü-nə, ey qəl-bi -min,
 Ru-hu-mun iç şə-hə - ri, Qə-dim İ - çə - ri-şə - hər!

SÜLH MƏŞƏLİ

*Musiqisi Elnarə Dadaşovanın,
 sözləri Rafiq Yusifogluṇundur.*

Allegretto

mf

Bir ar - zu dü - şün-dü-rür Cə - nu-bu, Şər - qi, Qər-bi,
 Sül-hün qa - dir ad - di - mi Tap-da-sın gə - rək hər-
 bi. Yan-dır sülh mə - şə - li - ni,
 Məhv e - lə hər - bi, hər - bi. Yan-dır sülh mə - şə - li - ni,
 Məhv e-lə hər - bi, *Nəqərat: f* *Son üçün*
 bi, hər - bi! Məhv e-lə hər-
 bi, hər - bi!

YAXŞI YOL

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.

Marş tempində

Dörd qar - da - şıq, qur - ban o - laq a - na yur - da dör - dü - müz,
Qüd - rət - li - dir el - lə - ri - misz, yox ü - rək - də dər - di - misz,
dər - di - misz. Qoy - maz tap - dan - sin Və - tə - ni qo - çə - ğı - misz,
mər - di - misz, mər - di - misz. Düş - mən - lə - rə ver - mə a - man,
get, qar - da - şım, yax - şı yol, yax - şı yol. Yurd - la - ri - ni
e - lə vi - ran, get, qar - da - şım, yax - şı yol, yax - şı yol.

AĞLAMA, XALQIM, AĞLAMA («Çingiz» simfoniya-rekviyemin VI hissəsi)

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Aqşın Babayevindir.

Marş tempində

Bəs - dir ağ - la - din, qar - daş, Ağ - la - maq - dan
kar maz. kar - aş - maz Kə - dər bi - zə
ya - raş - maz, Ağ - la - ma, xal -
qim, ağ - la - ma!

Ağ - la - ma, xal - qım, ağ-la ma, ü - re - yi - mi
 dağ - la - ma. Ağ-la-ma, xal - qım, ağ-la - ma,
 ü-reyi - mi dağ - la - ma. dağ - la - ma.
 Bu gündərd gü - nü de - yil, Ağ - la - ma, xal -
 qım, ağ-la ma, qım ağ-la-ma

QURBAN OLUM

*Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Rasim Kərimlinindir.*

Moderato

Və-tən, sə - nin tor - pa - ğı - nin Qüd-rə - ti - nə
 qur-ban o - lum. Ba - bə - ki - nin, Ko - roğ - lu - nun
 Qey-rə-ti-nə qur-ban o - lum, qur-ban o-lum! Də-fi-nə var
 də-ni - zin - də, Hər da - ğın - da, hər dü - zün - də.

Nə - yin yox - dur yer ü - zün - də? Şöh - rə - ti - nə

1. 2.

qur - ban o - lum, qur - ban o - lum!

TƏMİZ SƏMA ALTINDA

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Həmid Abbasındır.*

Oynaq *mf*

Biz hər sə-hər gü - nəş - lə, Qo - şa du - raq, u - şaq - lar.

Tə-miz sə-ma al - tin - da Ya - şa do - laq, u - şaq - lar.

Nəqərat

Çı-xaq doğ - ma el - lə - rə, el - lə - rə, Çə - mən - lə - rə, çöl - lə - rə,

çöl - lə - rə, u - şaq - lar.

OXUTMURAM, ƏL ÇƏKİN!

(Yumoristik mahnı)

*Musiqisi Zakir Bağırovun,
sözləri Mirzə Ələkbər Sabirindir.*

Moderato

O - ġul mə - nim - dir ə - gər, o - xut - mu - ram əl çə - kin!

Bəs ki, u - şaq - dir hə - lə yax - şı - ya - man san - ma - yır

el-min ə - bəs ol - du - ğun an - la - ma - yır, qan - ma - yır.
 Sa - ir u - şaq - lar ki - mi hər sö - zə al - dan - ma - yır.
 Sa - ir u - şaq - lar ki - mi hər sö - zə al - dan - ma - yır.
 Ey - lə - mə - yin dən - gə - sər, o - xut - mu ram, əl çə - kin!

SƏNİ ADIM QORUSUN

(«Ağ atlı oğlan» bədii filmindən)

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Ramiz Rövşənidir.

Moderato

Ağ-la - ya - nim ta - pil - sa,
 Nə var şə - hid qa - ni - na,
 Nə var ölü - mək - dən gö - zəl?! dən gö - zəl?!
 Ba-tan köy - nək -
 Gel ağ - la - ma sen be - le, Göz yaş - la - rn
 Mən ölü - dum in - nən be - le, Sə - ni dər - dim
 qu - ru - sun, qo - ru - sun.

AY NƏĞMƏSİ

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Hikmət Zianındır.*

Tempo di valse

Göy - lər - də Ay gö - rün - dü, hər yan gün - dü -
-zə dön - dü. İ - şıq - lan - di me - şə, dağ...
A - ya nəğ - mə o - xu - yaq. Ey gö - zəl Ay,
qə - şəng Ay, gün - lə - ri say, dur - ma, say! Bir gün qa - nad
a - çə - riq, Biz qoy - nu - na u - çə - riq!

TƏBİƏT MAHNISI

*Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Gəray Fəzlinindir.*

Moderato

Dost-lar, sa-lam - la - yaq a - çən gün - dü - zü,
Doğ-ma yur-du - mu-zun çı - xaq sey - ri - nə.
Bir-gə qu - laq a - saq sə - hər dan ü - zü,

Təkrar üçün

Ça - yin nəğ - mə - si - nə, çö - lün seh - ri - nə.
 Son üçün
 // lar, İlk ba - har o - lar, ilk ba-har o - lar.

ANA LAYLASI

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.*

Moderato

mf

Şəf-qə-ti nur ve - rib göz-lə - ri - mi - zə, kö - nüldün - ya - si - dir
 a - na lay - la - si. E - la bil qa - ni - şib söz - lə - ri - mi - zə,
 Nəqərat:
 Di - lin ay - na - si dir a - na lay - la - si. A - na, a -
 na, a - na lay - la - si. A - na, a -
 - na, a - na lay - la - si.

QAÇAQ NƏBİ

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto

mf

Boz - at, sə - ni sər töv - le - de bağ - la - ram,
 5 And i - ci - rəm, sə - ni mex - mer çul - la - ram, Ay Boz - at,

3

çul - la - ram. Boz-at, mə-ni bu da - va-dan qur - tar -

san, Qı - zıl - dan, gü - müş - dən sə - ni nal - - - la -

ram, Ay Boz-at, nal - la - ram. Qoy sə-ne de -

sin - lər: ay - na - dan Nə - bi, Di - va - ni ye - rin - den oy - na -

dan Nə - bi, Ay ba-lam, can Nə - bi.

3

AZƏRBAYCAN ULDUZU

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Əjdər Ağayevindir.*

Vals tempində

Solo *mf*

Sen e - li - min mərd qı - zi, Zə - ka - li öv - la - di - san.

A-zer - bay-canul - du - zu - , Şə - rə - fi - sənə - di - san.

Solo *f*

Xor *f* *unis*

Solo *f*

Xor *f*

A - din ki - mi ö - zün de, Meh - ri - ban-san, meh - ri - ban.

Se - vir - sen u - şaq - la - n, Di - lin - de da - im can, can.

Solo

Xor

A-din ki-mi ö-zün də, Meh-ri - ban-san,meh - ri- ban.

Solo

Xor

Se-vir-sen u- şaq-la - n, Di-lin-də da-im can, can.

Solo

Xor

NOVRUZ GƏLİB

*Musiqisi Cavanşir Quliyevin,
sözləri Ramiz Rövşənindir.*

Allegretto

Nov-ruz ge-lib, yaz ge - lib, Bir e - lin - de saz ge - lib

Bir e - lin - de xon-ça - si, A-çıb gü-lün qön-çe - si. Bül-bü-le a - vaz ge - lib,

Nov-ruz ge-lib, yaz ge - lib, Bül-bü - le a - vaz ge - lib,

Nov-ruz ge - lib, yaz ge - lib.

ANA KÜR

Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Teymur Elçinindir.

Moderato

The musical score for 'ANA KÜR' consists of two staves of music. The first staff begins with a dynamic of *mf*. The lyrics are: 'Tə - pe - lər - dən, də - rə - lər - dən a - xan - Kür, a - xan - Kür,' followed by 'Dal - ğa - dal - ğa baş qal - dı - rib ba - xan - Kür, ba - xan - Kür,' and 'Si - nə - si - nə ul - duz - la - ri ta - xan - Kür.' The second staff begins with a dynamic of *f* and is labeled *Nəqərat*. The lyrics are: 'Söh - bə - tin şı - rin o - lur, Su - la - rin' followed by 'sə - rin o - lur, ü - ra - yi -' and concludes with 'mə tö - kü - lür, A - na Kür! A - na Kür!' A bracket above the last two lines is labeled 'Son üçün'.

BAHAR NƏĞMƏSİ

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

Moderato

The musical score for 'BAHAR NƏĞMƏSİ' consists of three staves of music. The first staff begins with a dynamic of *mf*. The lyrics are: 'Qa-nad çal çə - mən - lər - də, süz, ba-har, qa-nad çal,' followed by 'çə - mən - lər - də, süz, ba-har! El - lə-rə gəl, in - ci - lər' and 'düz, ba-har, el - lə-rə gəl, in - ci - lər' on the third staff. The lyrics continue with 'düz, ba-har! Bü'l - bü'l'.

ö - püb gül - lə - ri, dost de - sin, bül - bül ö - pə - rək
 gül - lə - ri, dost de - sin, Gül qı - zart - sin bu - sə - dən
 üz, ba - har, gül qı - zart - sin bu - sə - dən üz, ba - har!
 Gəz, do - lan gü - lüs - ta - ni yel ki - mi. Da - nış -
 - dir kö - nül - lə - ri tel ki - mi. Se - vinc ver, se - vinc
 gə - tir hər e - lə, Se - vin - sin a - ləm bu şən -
 el ki - mi. Hey! Gəz, ba - har, süz, ba -
 har, Ba - har!

ŞƏNLİK MAHNISI

Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Hikmət Ziyanındır.

Allegretto

Gə - lin, gə - lin, u - şaq - lar, şən - lik e - dək biz - ye - nə.
Şi - rin nəğ - mə o - xu - yaq Bu se - vim - li Və - tə - nə
bu - se vim - li Və - tə - nə! Gö - rün - ne - cə bəx - ti - yar,
Gö - zəl gün - lə - ri - mis var! Gö - rün - ne - cə
bəx - ti - yar, Gö - zəl gün - lə - ri - mis var!

VƏTƏNİMSƏN

Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Fikrət Qocanındır.

Allegro

Dağ gül-lə-ri min rəng çə-lir xa - li ki - mi, Bə-növ-şə-lər
gö - zəl - lə - rin xa - li ki - mi. Nəğ - mə - lər də
do - daq - la - rin ba - lí ki - mi, Şi - rin - lə - yir do - daq - la - nı

Nəqərat: *f*

sə-hər-ax - şam.

A-nator-paq, a-na di-yar, sən mə-nim-

sən,

Öm-rümgü-nüm, ru-hum, ca-nim Və - tə-nim - sən!

1.

2.

// - sən!

Nəg-mə-lər də do-daq-la-rın ba-li ki -

mi,

Şi-rin-lə-yir do-daq-la - ri sə-hər-ax - şam!

ŞƏHƏRİMİZ

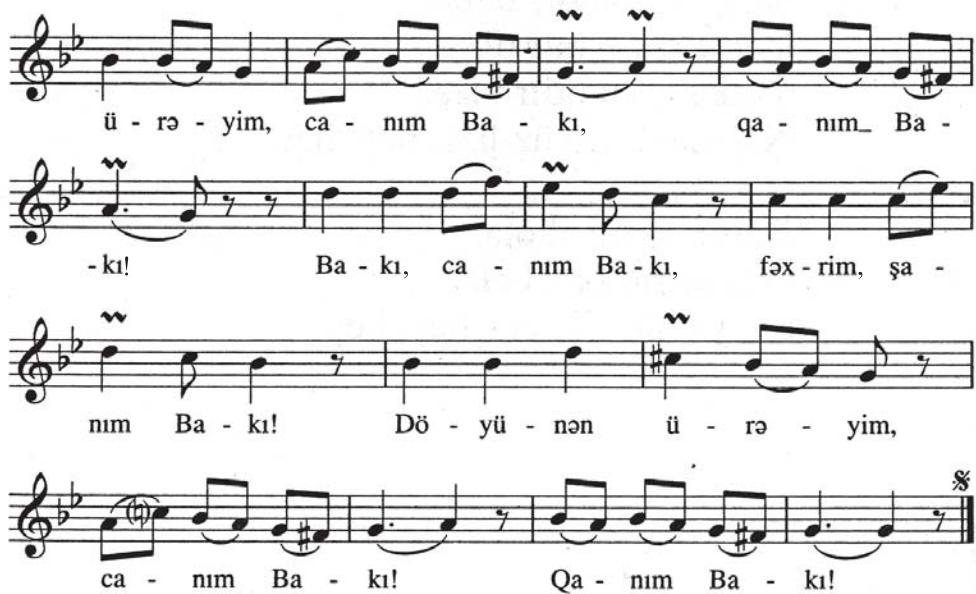
Allegretto

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.*

Yer ü - zün - də şə - hər ol - maz,
Ge - cə - lə - ri i - şıq - h - di,

Bi - zim gö - zəl şə - hər ki - mi
Al gü - nəş - li

Ba - kı, ca - nim Ba - kı, Fəx - rim, şə - nim Ba - kı! Dö - yü - nən

GƏNCLİK NƏĞMƏSİ

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Cahangir Məmmədovundur.*

Tempo di marcia

Solo *mf*

Qüd - rə - tin - dən u - çur dağ - lar, Qol - la - rin - da
 el gü - cü var, hey! Xam tor - pa - ğa
 ve - rir ba - har, hey! Bi - zim po - lad
 bi - li - yi - miz, a - zad, xoş - bəxt gənc - li - yi - miz

Xor *f*

BİZ QƏLƏBƏ ÇALMALIYIQ

*Musiqisi Süleyman Ələsgərovun,
sözləri Kurban Musayevindir.*

Allegro moderato

Si-lah-la-nın, oğ-lum, qı-zım, Biz qə-lə-bə çal-ma-li-yıq!

Si-lah-la-nın, oğ-lum, qı-zım, Biz qə-lə-bə çal-ma-li-yıq!

Can e - vi - nə sığ-mır ar-zum, Bun-dan ha-li ol-ma-li-yıq.

Can e - vi - nə sığ-mır ar-zum, Bun-dan ha-li ol-ma-li-yıq.

Biz qə - lə - bə çal-ma-li-yıq! Biz qə - lə - bə çal-ma-li-yıq!

Şən Qa-ra-bağ ma-ha-li-nın, Şu-şa-mi-zın, Xo-ca-li-nın,

Min İs-mə-tin, min A - li - nın Qi - sa - sı - ni al-ma-li-yıq,

Biz qə - lə - bə çal - ma - li - yıq! Biz qə - lə - bə çal - ma - li - yıq!

AYAĞA DUR, AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Ədviiyyə Rəhmətovanın,
sözləri Məmməd Arazindir.*

Moderato

The musical score consists of eight staves of music for voice and piano. The tempo is 'Moderato'. The key signature changes between G major (two sharps) and C major (no sharps or flats). The time signature is mostly common time (indicated by '4'). The vocal line is in bold black, and the piano accompaniment is in regular black. The lyrics are written below each staff. Measure numbers are present above the top staff.

Ne yat - mi - san, qo - ca vul - kan, se - nin - le - yəm,
A - ya - ğa dur, A - zər - bay - can, se - nin - le 3 - yəm,
Sən-dən ay - ri biz her şe - yi bö - lə bil - lik,
Sən-dən qey - ri biz ha - mi - miz ö - le bil - lik.
Bu Şəh - ri - yar ha - ra - yi - dir, Bu, Bəx - ti - yar ha - ra - yi - dir
A - ya - ğa dur _____ A - zər - bay - can!
Bu Bəx - ti - yar, ha - ra - yi - dir, Bu, Şəh - ri - yar ha - ra - yi - dir
A - ya - ğa dur _____ A - zər - bay - can!

AYAĞA DUR, AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Ədviyyə Rəhmətovanın,
sözləri Məmməd Arazindir.*

I

Nə yatmışan, qoca vulkan, səninləyəm,
Ayağa dur, Azərbaycan, səninləyəm.
Səndən ayrı biz hər şeyi bölə billik,
Səndən qeyri biz hamımız olə billik.

Nəqərat:

Bu, Şəhriyar harayıdır,
Bu, Bəxtiyar harayıdır,
Ayağa dur, Azərbaycan!

II

Nər oğlu nər, silah tutan səninləyəm,
Hani nərən, hanı səsin, hanı andın?
Üfüqünə, sərhədinə bir yaxşı bax,
Gözünü aç, Vətən oğlu, ayağa qalx.

Nəqərat:

Bu, Şəhriyar harayıdır,
Bu, Bəxtiyar harayıdır,
Ayağa dur, Azərbaycan!

MUSİQİ LÜĞƏTİ

ADAJİO — çox ağır temp

ALLEQRO — cəld temp

ANDANTE — ağır temp

ANTRAKT — opera, balet və dram tamaşalarında birinci pərdə istisna olmaqla hər hansı pərdənin əvvəlində çalınan musiqi parçası.

ARIYA — tamamlanmış quruluşuna görə epizod. Opera, oratoriya və kantatada simfonik orkestrin müşayiəti ilə bir vokal ifaçı tərəfindən ifa olunan musiqi nömrəsidir.

AVAZ — musiqidə səs, intonasiya, ahəng mənasında işlədirilir.

BARİTON — yunan sözü olub, mənası ağır ton deməkdir. (Bas və tenor arasında orta kişi səsi.)

DƏRAMƏD — dəsgahın əvvəlində ifa olunan instrumental musiqi.

DİRİJOR — fransız sözü olub, idarə edən, istiqamətləndirən deməkdir. Musiqi kollektivlərinə (orquestr, xor, mahnı və rəqs ansamblı, opera və balet tamaşaları) rəhbərlik edib, onlara istiqamət verən şəxs.

DUET — latin sözü olub, mənası iki deməkdir. İki nəfərdən ibarət ansambl. Operada, oratoriyada, kantatada, operettada vokal ansambl növü.

FINAL — böyük formalı musiqi əsərinin (sonatanın, simfoniyanın, konsert, trio, kvartet və s.) sonu.

FORTE (f) — güclü səslənmə

FORŞLAQ — musiqini gözəlləşdirən bəzək işaretisi

GUŞƏ — kiçikhəcmli müğam şöbəsi

HÜMAYUN — 7-ci klassik Azərbaycan müğamıdır. «Hümayun» fars kəlməsi olub uğurlu, səadətli, mübarək,shaha məxsus mənasındadır. Hümayun — Hindistanda bir sülalənin başçısının adıdır.

XOR — vokal musiqi ifaçıları kollektivi

INTERVAL — latin sözü olub, mənası aralıq, yaxud məsafə deməkdir. Musiqidə iki səs (yuxarı səs, aşağı səs) arasındaki məsafə. İntervalların iki növü vardır: a) melodik interval; b) harmonik interval. Əgər interval əmələ gətirən səslər ayrı-ayrılıqlıda səslənirsə, bu cür intervala melodik interval deyilir. İki səsin eyni vaxtda səslənməsi nəticəsində harmonik interval əmələ gəlir. Əsas intervallar bunlardır: prima, sekunda, tersiya, kvarta, kvinta, seksta, septima, oktava.

İNGİLİZ NƏFİRİ — Avropa ağac nəfəslə musiqi aləti

JANR — musiqi əsərlərinin növü. Adətən, bu termin musiqinin ayrı-ayrı sahələrinə aid işlədir, məsələn: opera janrı, balet janrı, simfonik janr və s.

KAMERA MUSIQİSİ — böyük olmayan musiqi ifaçıları qrupu (duet, trio, kvartet və s.) üçün bəstələnmiş instrumental və ya vokal musiqisi.

KANTATA — solist, xor və orkestr tərəfindən ifa olunan bir, yaxud çox hissəli, təntənəli, epik xarakterli vokal-simfonik əsər.

KVARTET — 4 nəfərdən ibarət ansambl

KVİNTET — 5 nəfərdən ibarət ansambl

QOBOY — Avropa ağac nəfəslə musiqi aləti

MUĞAM — şifahi ənənəli professional musiqi

MODERATO — mülayim temp

METSOFORTE (mf) — orta güclü səslənmə

MEZZOPİANO (mp) — orta zəif səslənmə

MENUET — XVII-XVIII əsrlərdə Avropada geniş yayılmış fransız rəqsi.

ORATORİYA — solistlər, xor, qiraətçi və simfonik orkestr üçün çoxhissəli əsər.

ORKESTR — böyük musiqi kollektivi. Müxtəlif orkestr növləri vardır: simfonik orkestr, simli orkestr, nəfəslər orkestr və s.

OPERA — musiqi dramaturgiyası, xüsusilə vokal musiqi vasitəsilə ifadə edilən musiqi-dram incəsənəti janrı.

PAUZA — musiqi əsərlərinin ifası zamanı işlədilən fasılə. Hər bir vəznin özünəməxsus pauzası vardır.

PİANO — italyanca sakit deməkdir.

PİANO (p) — zəif səslənmə

POLONEZ — yəni Polşa rəqsi. XVI əsr də cəngavər döyüşülərin təntənəli rəqs yürüşü.

PRELYÜD — kiçik həcmli instrumental əsər.

RAST — birinci klassik Azərbaycan muğamı. Mənası farscadan doğru, düzgün deməkdir.

REKVİYEM — matəm xarakterli çoxsəsli xor əsəri.

REPRİZA — musiqi əsərinin tam, yaxud bir hissəsinin təkrarına repriza deyilir.

SEGAH — Vətəni Azərbaycan olan «Segah» 3-cü klassik muğamımız hesab olunur. «Se» — farscadan üç, «gah» isə mövqe, məkan deməkdir.

SERENADA — axşam nəğməsi

SİMFONİYA — simfonik orkestr üçün bəstələnmiş böyük həcmli musiqi əsəri. Əsasən, dörd hissədən ibarət olur.

SİNKOPA — vurğunun xanənin qüvvəli hissəsindən zəif hissəsinə keçməsi.

SKERSO — italyanca zarafat deməkdir. Cəld, şən musiqi əsəri.

SOLİST — musiqi əsərini təklikdə ifa edən şəxs.

SONATA — kamera musiqi janrı.

ŞÖBƏ — dəsgah və ya instrumental müğamlarda bölmə, hissə.

ŞUR — Azərbaycanda geniş yayılmış 2-ci klassik müğamdır. Şur sözünün mənası cuşa gəlmək, coşqunluq kimi qəbul edilir.

ŞÜŞTƏR — 6-cı klassik Azərbaycan müğamıdır. «Şüstər» İranın cənubunda olan bir qəsəbədir.

TOKKATA — fortepiano, yaxud orqan üçün yazılmış virtuoz xarakterli musiqi əsəri.

TRİO — italyan sözü olub, mənası üç deməkdir. Üç nəfərdən ibarət olan musiqiçi qrupu.

UNİSON — eyni yüksəklikdə olan notun bir neçə musiqi aləti ilə eyni vaxtda ifa olunması.

UVERTÜRA — fransız sözü olub, mənası açmaq deməkdir. Opera, balet, oratoriya, dram və kinofilmin əvvəlində çalınan musiqi nömrəsi.

VALS — bal rəqsi olub, XVIII əsrin ikinci yarısında meydana gəlmışdır. Adətən, iki nəfər tərəfindən ifa olunur. Musiqi ölçüsü 3/4-dür. XIX əsrədə Avropada geniş yayılmışdır.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. **A.Əsədullayev.** İnstrumental müğam. «Adiloğlu» nəşriyyatı, Bakı, 2009.
2. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov və başqaları.** Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığı. I cild. «Mütərcim» nəşriyyatı, Bakı, 2011.
3. **O.Rəcəbov.** Uşaqlar və mahnilər. «İşıq» nəşriyyatı, Bakı, 1985.
4. **O.Rəcəbov.** Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi və tərbiyəsi metodikası. «Mütərcim» nəşriyyatı, Bakı, 2010.
5. **O.Rəcəbov, N.Kazımov və başqaları.** Azərbaycan xalq musiqisi və musiqi müəllimi hazırlığı. «Mütərcim» nəşriyyatı, Bakı, 2012.
6. **O.Rəcəbov, S.Ağayeva, O.İmanova.** Elementar musiqi nəzəriyyəsi. «Çıraq» nəşriyyatı, Bakı, 2007.
7. **O.Rəcəbov, U.Miriyeva.** Musiqi və mənəvi tərbiyə. «Maarif» nəşriyyatı, Bakı, 1995.
8. **O.Zülfüqarov, V.Xəlilov.** «Musiqi-6». «Pedaqogika» nəşriyyatı, Bakı, 2006.
9. **R.Zöhrabov.** Bəstəkarların portreti. «Gənclik» nəşriyyatı, Bakı, 1997.
10. Uşaq mahniları antologiyası — I, II, III cild. «Rafiq Xan-Sayadoğlu» nəşriyyatı, Bakı, 2005.
11. Ümumi təhsilin fənn standartları (I—XI siniflər). «Mütərcim» nəşriyyatı, Bakı, 2012.
12. **Z.Veysova.** Fəal/interaktiv təlim: müəllimlər üçün vəsait. UNICEF, 2007.

BURAXILIŞ MƏLUMATI

MUSİQİ 6 Ümumtəhsil məktəblərinin 6-ci sinfi üçün Musiqi fənni üzrə DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazimov
Yeganə Əsgər qızı Axundova
Ofeliya Safa qızı İmanova

Redaktor

Sevinc Nuruqızı
Abdulla Ələkbərov
Aqil Əmrəhov, Emil Bayramov
Ülkər Şahmuradova

Bədii və texniki redaktor
Dizaynerlər
Korrektor

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi:
2017-073

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi — 2018

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 5,8. Fiziki çap vərəqi 6,0.
Formatı 70x100 1/16.

Səhifə sayı 96. Ofset kağızı. Məktəb qarnituru. Ofset çapı.
Tiraj 18113. Pulsuz. Bakı—2018.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC
Bakı, AZ 1052, F. Xoyski küç., 149

PULSUZ

Əziz məktəbli!

Bu dərslik sənə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sənə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, sən də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsan ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşın ondan sənin kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sənə təhsildə uğurlar arzulayırıq!